

TERMÉSZETKÖZELI GAZDÁLKODÁSI GYAKORLATOK ÚTMUTATÓJA / GAZDÁLKODÁS NATURA 2000 GYEPTERÜLETEKEN

TERMÉSZETKÖZELI GAZDÁLKODÁSI GYAKORLATOK ÚTMUTATÓJA

Gazdálkodás Natura 2000
gyepterületeken

1.

A KIADVÁNY
CÉLJA

Hazánk területének közel kétharmada mezőgazdasági művelés alatt áll, természeti értékeink megőrzése jelentős mértékben függ a mezőgazdaságtól. A természeti sokféleség (biodiverzitás) világszerte tapasztalható rendkívüli mértékű csökkenése a mezőgazdasági területeken különösen riasztó, és ez a negatív tendencia Magyarországon is érzékelhető. Az agrárterületek természeti sokféleségének megőrzése, és az ehhez szükséges fenntartható mezőgazdálkodási gyakorlatok elterjesztése a természetvédelem és az agrárium szereplőinek együttműködését igényli. Az európai szintű védelem alatt álló Natura 2000 területek jó lehetőséget teremtenek a közös munkára, hisz itt a természeti értékek védelmét a gazdálkodással összhangban kell megvalósítani, amit a Közös Agrárpolitika (KAP) célzott forrásai is segítenek.

Az együttműködés és a közös munka alapvető feltétele, hogy az agárgazdaság meghatározó szereplői: a gazdálkodók, falugazdászok, szaktanácsadók és a kifizető szervezetek szakemberei tudatában legyenek a mezőgazdasági élőhelyeket érintő változásoknak, felismerjék az aggodalomra okot adó tendenciákat, és ezek alapján hozhassanak felelős döntéseket közös jövőnk alakításával kapcsolatban.

A megfelelő döntések meghozatalához az is elengedhetetlen, hogy az érintettek tisztában legyenek a természetkímélő gazdálkodás elméleti és gyakorlati kérdéseivel, a természetvédelmi előírások hátterével. Az agrárágazat rohamos fejlődése idején időszerű a természet- és környezetvédelem irányából is rögzíteni azokat a szakmai szempontokat, amelyekre egy XXI. századi kihívásoknak megfelelő, természetkímélő mezőgazdálkodási gyakorlat felépíthető.

Jelen kiadványunkkal a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodás természetvédelmi hátteréről kívánunk részletes áttekintést adni. Elsődleges célunk a földhasználati előírások értelmezése, azok természetvédelmi indokainak, illetve a gazdálkodási gyakorlatban való megvalósítás lehetőségeinek, kihívásainak bemutatása. A témát tágabb összefüggéseiben is szeretnénk körüljárni, ezért általánosságban is kitérünk a Natura 2000 hálózatra, a Natura 2000 gyepek természetvédelmi jelentőségére, nem utolsósorban pedig a kapcsolódó támogatási rendszerekre.

Bízunk abban, hogy kézikönyvünkkel sikerül egy olyan közös elméleti és gyakorlati ismeretekből álló alapot leraknunk, amelyre a szektor valamennyi szereplője építhet.

A szerzők

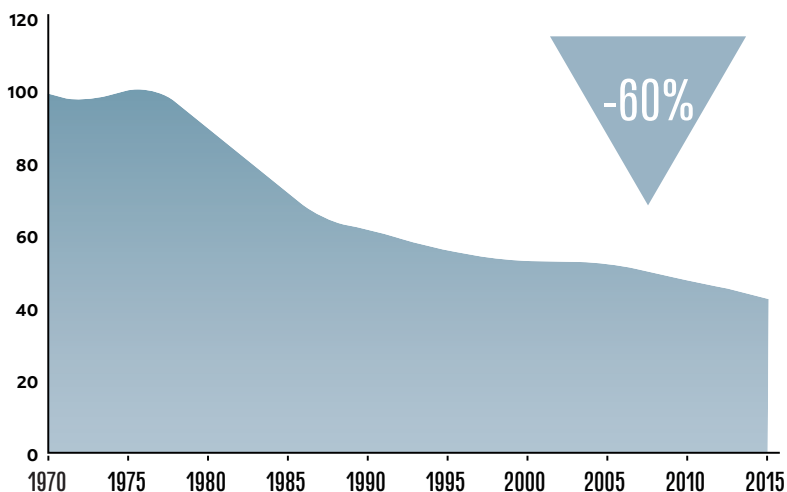
2.

A MEZŐGAZDASÁGI ÉLŐHELYEK TERMÉSZETVÉDELMI KIHÍVÁSAI

A Moorhen (Gallinula chloropus) is shown in its natural habitat. The bird has a distinctive black crest, a white breast, and iridescent green and blue wings. It is standing on a muddy bank with scattered dry twigs and debris. In the background, there is a body of water reflecting the sky. The overall scene is a natural, somewhat desolate landscape.

A mezőgazdasági területek természetes élővilága Európaszerte riasztó mértékben fogyatkozik, és a folyamatot a nemzetközi szintű intézkedések ellenére egyelőre fékezni sem sikerült érdemben, nem-hogy megállítani.

Nagy-Britanniában a mezei madárfajok állománycsökkenése legalább 5 évtizede tart. Egy 2017-ben publikált kutatás szerint 19 egykor gyakori faj állománya az 1970-es évekhez képest mára 60%-kal esett vissza.

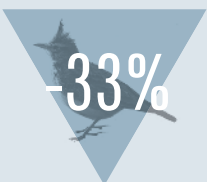
1. ÁBRA A mezőgazdasági területekhez kötődő madárfajok állományváltozása az Egyesült Királyságban.

Forrás: The state of UK's birds, 2017

repülő rovarok

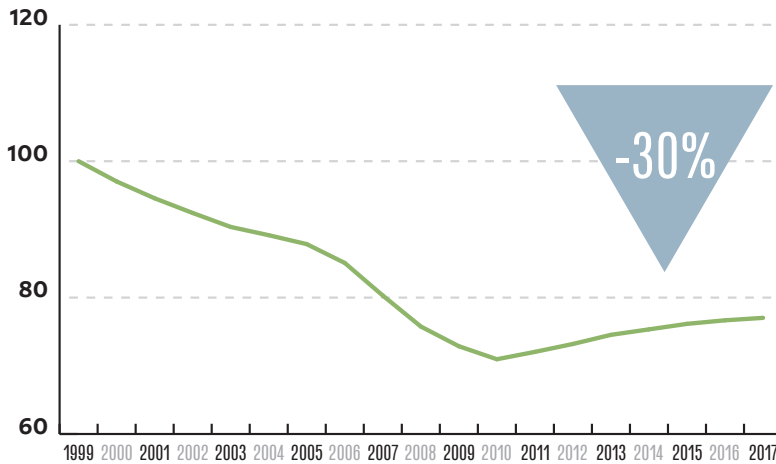
mezei pacsirta
(*Alauda arvensis*)

Egy 2017-ben publikált tanulmány szerint Németországban az elmúlt 27 év alatt a védett területeken az agrárélelőhelyekhez kötődő repülő rovarok 75%-a tűnt el. A rovartáplálék megfogyatkozásával az agrárterületek közönséges madárfajainak állománya is drasztikusan csökkent, köztük olyan fajoké is, mint a seregély (*Sturnus vulgaris*) vagy a házi veréb (*Passer domesticus*). A német madárvédelmi szervezet, a NABU becslései szerint 1998 és 2009 között, azaz mintegy 10 év alatt csaknem 13 millió költőpár tűnt el a gyakori madárfajokból.

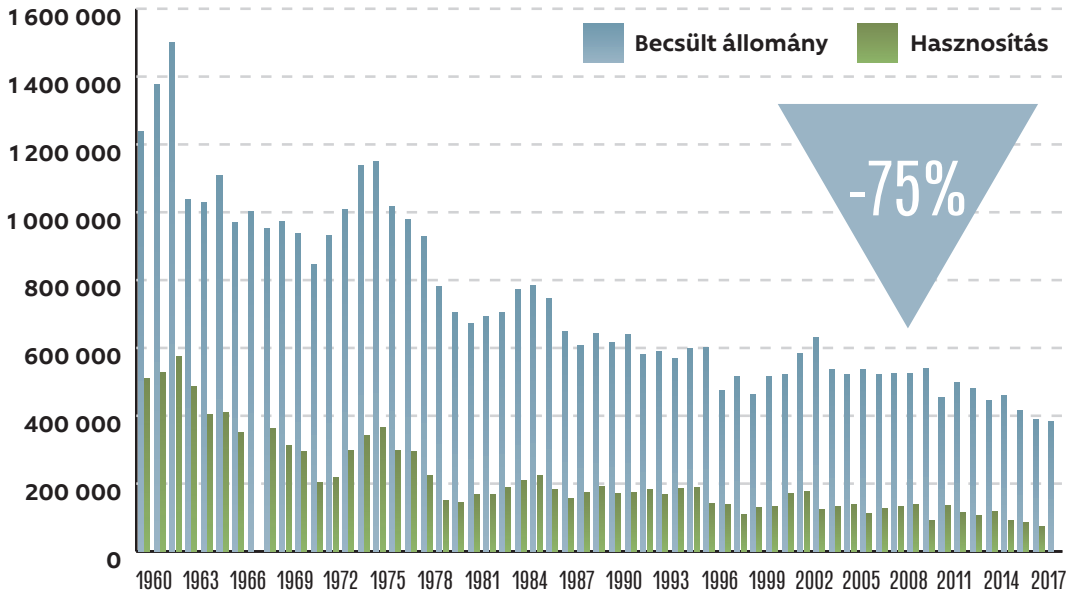
Franciaországban is ökológiai katasztrófa fenyeget, állítják a szakértők: 15 év alatt a vidéki területek madárvilága átlagosan egyharmadával csökkent, egyes madárfajoknál a fogyatkozás ennél jóval drámaibb, elérheti a 70%-ot is.

Habár a nyugati, korábban iparosodott országokhoz képest Magyarország még mindig természeti értékekben gazdag országnak számít, a folyamat nálunk is kimutatható. A mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő madárfajok állománya hazánkban is csökken, az utóbbi évtizedekben az állomány közel kétharmadára esett vissza

2. ÁBRA A hazai mezőgazdasági élőhelyekhez kötődő gyakori madár-fajok összesített állományváltozása (Farmland Bird Index) 1999 és 2017 között. Forrás: MME Monitoring Központ

A mezőgazdasági természeti sokféleség csökkenése mára messze túlmutat egy szakma – a természetvédelem – hatáskörén. Az erőteljesen csökkenő tendenciák szinte valamennyi apróvad faj esetében is egyértelműek: a mezőgazdasági területeken egykor gyakori fogoly biztos úton halad a kipusztulás felé, a mezeinyúl-állomány pedig a becslések és a terítékadatok alapján 75%-kal esett vissza 1960 és 2012 között. (3. ábra, Biró és Szemethy 2012)

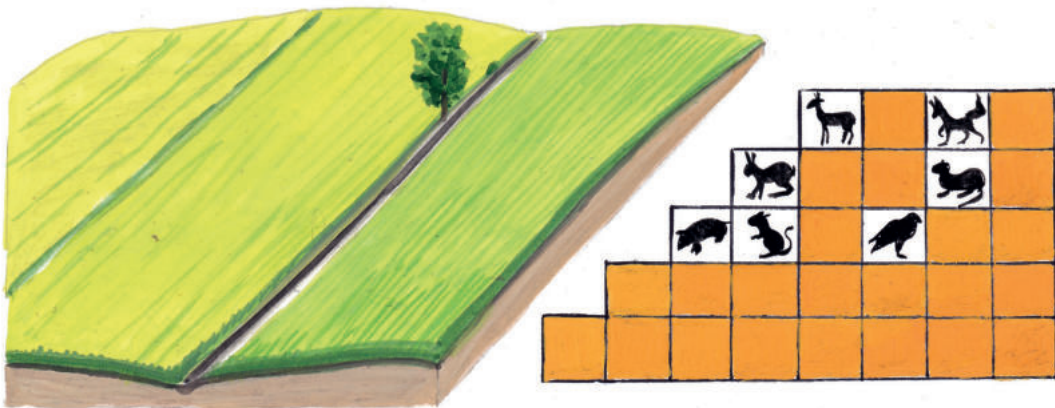
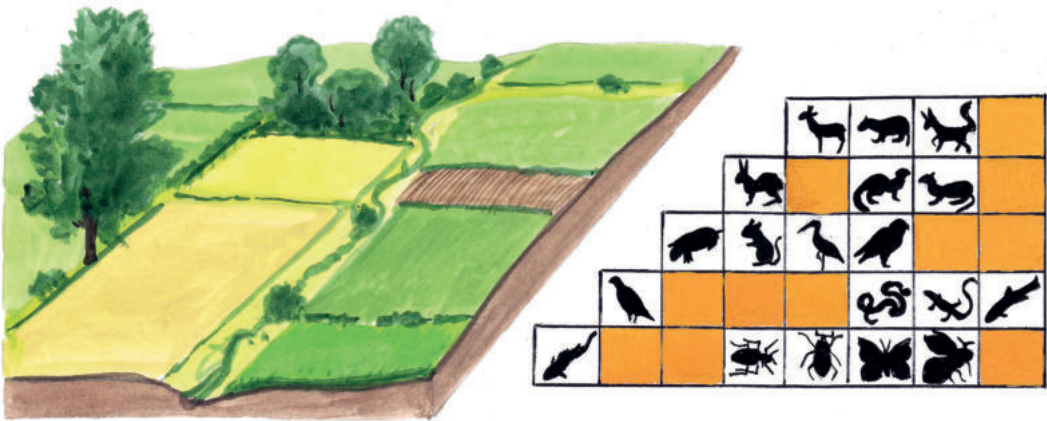
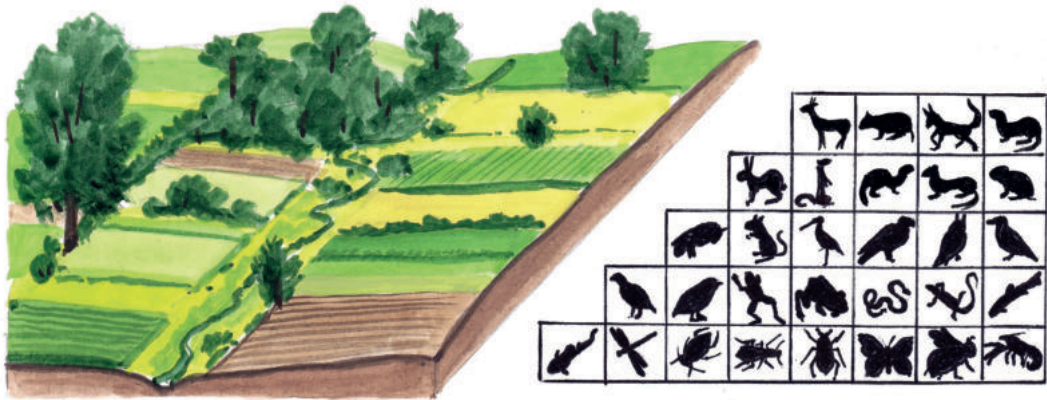

3. ÁBRA A mezei nyúl országos becslült állományának és vadászati hasznosításának változása 1960–2018 Forrás: Országos Vadállomány Adattár, 2019

A rovarok, madárfajok fogyatkozása csupán a jéghegy csúcsa: ezek azok az indikátorszervezetek, amelyek rávilágítanak a mélyben húzódó, súlyos problémákra, élelmiszer-termelési módszereink fenntarthatatlanságára. Nem csak a mezőgazdaság hat az élő és élettelen környezetünkre, ez a hatás kölcsönös: a termőtalaj, a tiszta víz, a kiszámítható klíma, valamint beporzó rovarok és lebontó szervezetek jelenléte alapvetően határozza meg a mezőgazdaság lehetőségeit.

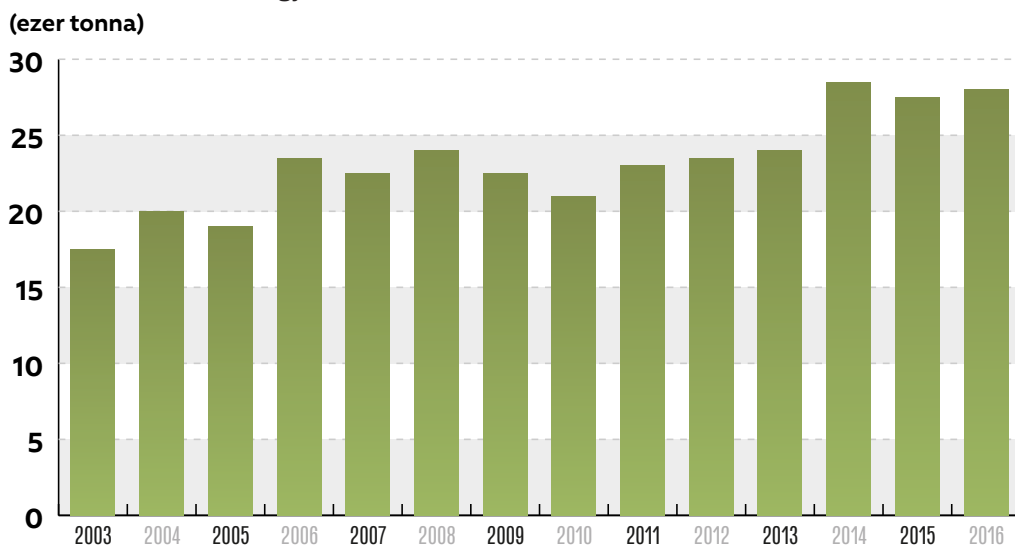
Élő rendszerekről lévén szó, a természeti sokféleség csökkenésének okai rendkívül összetettek, és csak részben ismertek. Bizonyos azonban, hogy a mezőgazdasági területek élővilágában, madárvilágában, az élőhelyek állapotában tapasztalt negatív tendenciákért nagymértékben felelőssé tehető az európai agrárterületek egyre intenzívebb hasznosítása. A természeti sokféleség mellett a termesztett növénykultúrák sokfélesége is csökken (nemcsak területi eloszlás, hanem termesztett fajok vonatkozásában is), és jellemzőbb a nagytáblás gazdálkodás, amelyet egyre hatékonyabb gépparkkal művelnek. A gyepek esetében ehhez a folyamathoz hozzájárul az is, hogy a legeltetés mint a természetvédelmi szempontból legideálisabb hasznosítás a rendszerváltás óta visszaszorulóban van, egyre kevesebb a legelő állat, a pásztor és az állattartó gazdálkodó.

Hazánk 2004. évi EU-csatlakozását követően a Közös Agrárpolitika (KAP) támogatási rendszerei komoly változásokat idéztek elő a földhasználatban. Mivel Magyarország az ún. egyszerűsített területalapú támogatás (Single Area Payment Scheme - SAPS) rendszerét választotta, a gazdálkodók az általuk megművelt terület kiterjedése alapján részesülnek támogatásban. Ennek hatása szinte azonnal érezhető volt: a mezsgyék, árokpartok elszántása, a parlagterületek művelésbe vonása, a termőhelyi adottságok figyelmen kívül hagyásával történő, erőltetett művelésben tartás – pl. a gyenge minőségű belvizes szántók esetén – rendkívül kedvezőtlenül érintette a mezőgazdasági élőhelyeket. A kisebb élőhelyfoltok megszűnésének lokális problémája mellett valószínűleg jelentős a hatása annak is, hogy táji szinten megszakadt a mezőgazdasági élőhelyek közötti kapcsolat, az élőhelyek ökológiai hálózata.

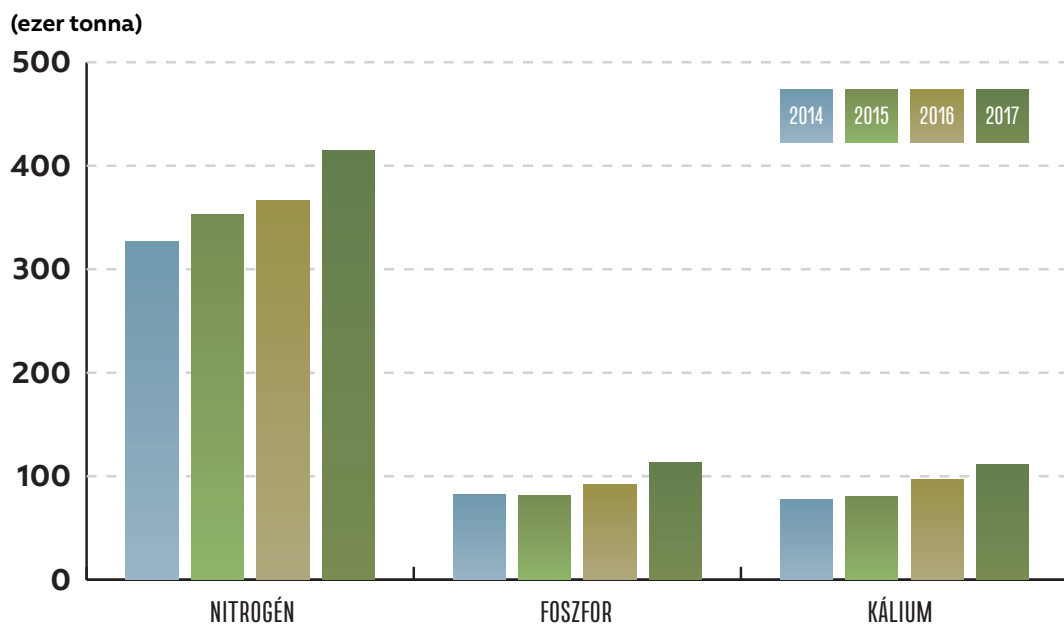

4. ÁBRA A mezőgazdasági élőhelyek egyszerűsödése és homogenizálódása: az egyben művelt táblák növekedése, a szegélyek, bokorsávok, fasorok és vízállások eltűnése a természeti sokféleség csökkenésével jár. Zsoldos Márton grafikája. Forrás: Göttingeni Egyetem Agrárökológia Tanszék

A támogatások jelentős mellékhatása, hogy azok hozzájárulnak a mezőgazdasági termelés további intenzifikációjához. Statisztikai adatok mutatják, hogy pl. az értékesített növényvédőszer mennyisége az elmúlt másfél évtizedben kétszeresére nőtt, de hasonló tendenciákat mutat pl. az egységnyi területre eső műtrágya-felhasználás is.

5. ÁBRA Növényvédőszer-értékesítés alakulása Magyarországon 2003–2016 (ezer tonna). Forrás: Agrárgazdasági Kutatóintézet

6. ÁBRA Mezőgazdasági termelők részére értékesített műtrágya hatóanyag-tartalma 2014–2017 (ezer tonna).

Forrás: Agrárgazdasági Kutatóintézet

A támogatások közvetett hatásaként meg kell említeni a mezőgazdasági technológia fejlődését is. A gyorsabb, hatékonyabb gépparkkal a mezőgazdasági élőhelyek átalakítása is felgyorsult, ami az ott élő állatfajok számára lekövethetetlen. A hatékonyság növekedése mellett olyan új technológiák terjednek el (pl. fóliás bálázó használata), amelyek a gazdálkodók szempontjából bizonyosan hasznosak, de a természeti sokféleség megőrzése szempontjából újszerű kihívásokat jelentenek. A technológia fejlődése ugyanakkor a természetvédelem számára is kínál lehetőségeket. Az egyre fejlettebb szenzorokkal (hőkamera, infrakamera) vagy éppen a dróntechnológiával ma már nem tűnik lehetetlennek a kaszálás során a földön fészkelő madarak fészkeiben és fiókákban okozott károk mérséklése vagy akár a fészkek helyének ismeretében a munkálatok pontos térbeli tervezése. Az agrárterületek természeti sokféleségének csökkenése agrárgazdasági és élelmszer-biztonsági kérdéseket is felvet, amelyekre a technológiának is reagálnia kell. Nem elképzelhetetlen tehát, hogy a hatékonyság mellett a környezet- és természetvédelmi szempontok már a közeli jövőben bekerülnek a piac elvárásai közé.

♣ A gyepgazdálkodás hiánya, és a nem megfelelő gyepgazdálkodás egyaránt veszélyeztetik a gyepek értékes élővilágát.

A large white dog, possibly a Great Pyrenees, is lying down in a field of tall, dry grass. The dog's head is in the upper left corner, and its body extends across the top and right. In the foreground, two small, dark-colored birds are perched on the grass. The overall scene is a natural, outdoor setting.

A NATURA 2000
HÁLÓZAT

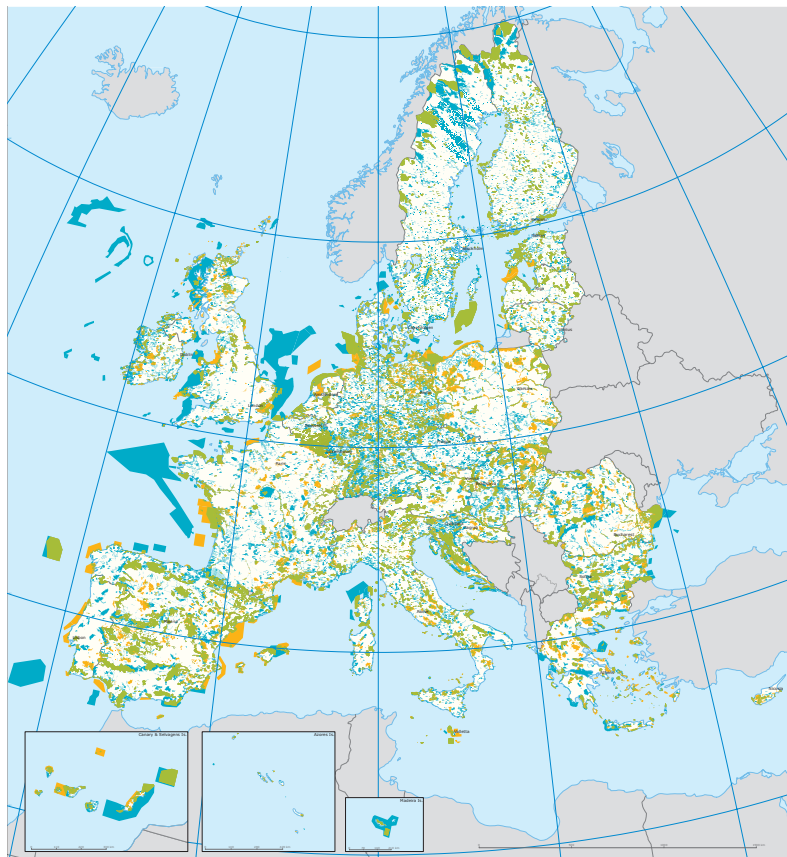
3.

3.1 A NATURA 2000 HÁLÓZAT BEMUTATÁSA

A természeti sokféleség csökkenésének megállítása, illetve a kontinens élővilágának összehangolt védelme érdekében hozták létre az Európai Unió tagországai a Natura 2000 hálózatot. A Natura 2000 hálózat összefüggő rendszer, amely a 28 uniós tagország legértékesebb, védett, illetve veszélyeztetett természeti területeit foglalja magában. A hálózat Európa szárazföldi területeinek 18%-át, tengeri területeinek mintegy 6%-át fedi le, ezzel a legnagyobb természetvédelmi rendszer a világon.

A Natura 2000 hálózat nem rezervátumok szigorú rendszere, ahonnan a természet zavartalansága érdekében mindenfajta emberi tevékenységet igyekeznek kizárni. A cél a természetkímélő, ugyanakkor gazdasági szempontból is életképes területhasználat fenntartása,

NATURA 2000 TERÜLETEK:

- MADÁRVÉDELMI TERÜLETEK
- TERMÉSZETMEGŐRZÉSI TERÜLETEK
- ÁTFEDŐ (MADÁRVÉDELMI ÉS TERMÉSZETMEGŐRZÉSI) TERÜLETEK

7. ÁBRA A Natura 2000 hálózat szárazföldi és tengeri területei.

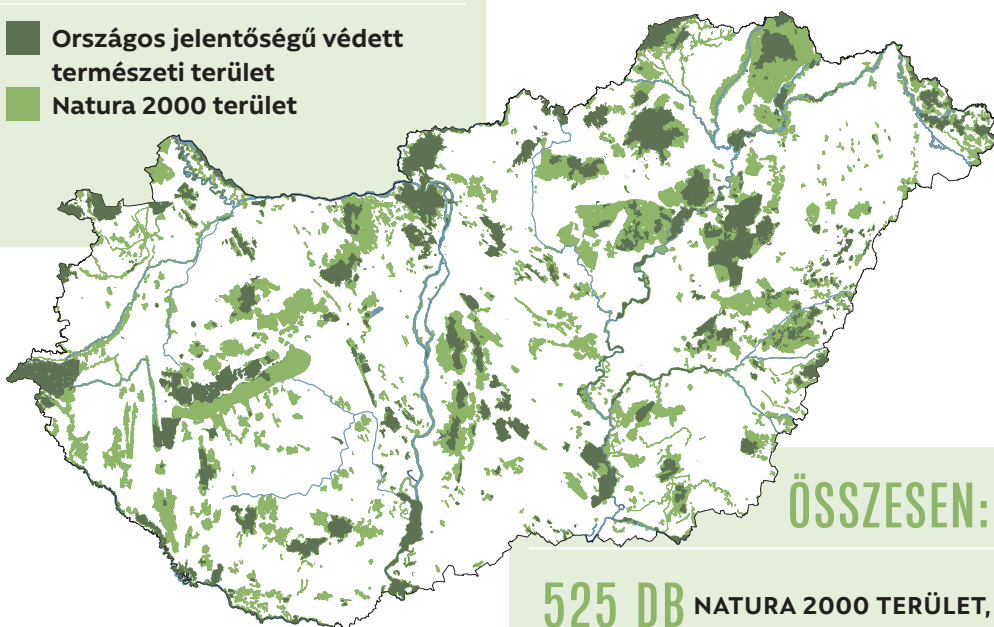
Forrás: European Environment Agency

kialakítása – olyan kompromisszum megtalálása, amelyben az ember és a természet is jól jár. A fenntartható, gazdasági és ökológiai szempontból is életképes földhasználat kialakítását és fenntartását az unió és a tagállamok ösztönzőkkel és támogatásokkal segítik.

A Natura 2000 hálózat jogi alapját az EU tagországaiban a Madár-védelmi Irányelv és az Élőhelyvédelmi Irányelv alkotják – ezek alapján alakították ki valamennyi országban a nemzeti szintű jogszabályokat. Az irányelvek függelékei sorolják fel azokat a közösségi jelentőségű állat- és növényfajokat, valamint élőhelytípusokat, amelyek megőrzése érdekében ún. madárvédelmi, illetve természetmegőrzési (élőhelyvédelmi) területeket kell kijelölni és fenntartani. A Natura 2000 hálózat szűkebben vett célja a függelékben szereplő jelölőfajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetének megőrzése, helyreállítása, ami végső soron az erdők, gyepek, mezőgazdasági területek, vizes élőhelyek természetességének megőrzését jelenti. Hazánk 2004-es csatlakozásával ez a lista bővült, számos olyan természeti érték került be a függelékbe, amelyek csak Magyarországon fordulnak elő: ilyenek például a magyar kőkörcsin, a pilisi len, a rákosi vipera, az élőhelyek közül pedig a pannon gyertyános-tölgyesek, vagy a pannon löszgyepek és homoki gyepek.

JELMAGYARÁZAT:

- Országos jelentőségű védett természeti terület
- Natura 2000 terület

ÖSSZESEN:

525 DB NATURA 2000 TERÜLET,
MAGYARORSZÁG **21,4%**-A

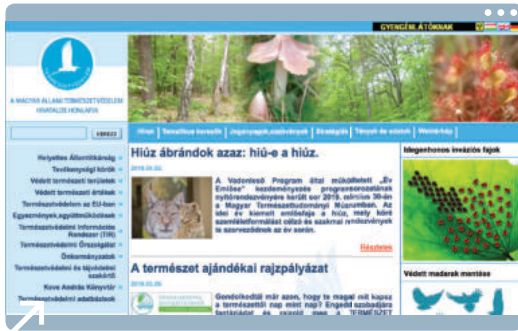
A Natura 2000 területek kijelölése lezárult. A kijelölés lezárása egyúttal azt is jelenti, hogy a Natura 2000 hálózathoz kiadni, illetve a hálózathoz bevenni területet gyakorlatilag már nem lehet. A vonatkozó jogszabályok biztosítanak ugyan minimális mozgásteret a tagországok számára (kiemelt közérdekű beruházás esetén), de alapelvárás az unió részéről, hogy a hálózat kiterjedése ne csökkenjen.

Magyarország területének összesen 21,4%-a tartozik a hálózathoz, ezzel az Európai Unió középmezőnyében helyezkedünk el. Hazánkban összesen 525 db kisebb-nagyobb Natura 2000 terület található, ebből 479 természetmegőrzési és 56 madárvédelmi terület. A legkisebbek néhány hektáros gyepfoltok, ugyanakkor olyan méretű területek is a hálózat részét képezik, mint a Mátra vagy a Balaton.

Fontos kiemelnünk, hogy a Natura 2000 hálózat részét képező területek nem azonosak a hazai jogszabályok által védett természeti területeknek minősülő területekkel. Előbbi az unió által meghatározott természetvédelmi prioritásokat, utóbbi pedig a hazai természetvédelmi célok elérését szolgálja. A két rendszer földrajzilag jelentősen átfed: hazánk legtöbb védett természeti területe egyben Natura 2000 terület is.

A magyarországi Natura 2000 területek hivatalos honlapját a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) működteti, amely a <http://natura.2000.hu/> oldalon érhető el. A Natura 2000 területek bemu-

tatása érdekében térképes keresőfelület áll rendelkezésre. Az oldalon a területek pontos elhelyezkedése mellett megtalálhatók azok hivatalos adatai is. Az adatlapok mutatják be, hogy az egyes területeket mely jelölő fajok vagy élőhelyek alapján jelölték ki, és azokon milyen egyéb fontos természeti értékek találhatók meg. A fenti honlapon túl a Natura 2000 területeket a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerbe (MePAR) is beépítették.

A Magyarországon előforduló jelölő fajokról és élőhelyekről, ezek természetvédelmi kezelési szempontjairól további, részletesebb információk a *Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon* című könyvben (Haraszthy László 2014), valamint a www.termeszetvedelmikezeles.hu honlapon is elérhetők.

3.2 A NATURA 2000 HÁLÓZAT JOGI SZABÁLYOZÁSA

A tagállamok jogrendjébe az EU-s irányelveket a csatlakozást követően át kellett ültetni, így született meg hazánkban *Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet* (a továbbiakban kijelölő kormányrendelet). Ez a jogszabály szolgált alapul a Natura 2000 területek kijelöléséhez, valamint tartalmazza a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek megőrzése érdekében végrehajtandó alapvető intézkedéseket.

A Natura 2000 területek lehatárolásának és fenntartásának célja a közösségi jelentőségű élőhelyek és fajok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása, helyreállítása. Annak érdekében, hogy a Natura 2000 fenntartási célok megvalósulhassanak, a kijelölő kormányrendelet értelmében bizonyos tevékenységek engedélyhez kötöttek. Engedély nélküli tevékenység végzése esetén a természetvédelmi hatóság korlátozásra, helyreállításra kötelezhet, bírságot állapíthat meg.

A nem védett Natura 2000 területeken a kijelölő kormányrendelet alapján a természetvédelmi hatóság engedélye szükséges:

- a gyeperősítéséhez, felülvetéséhez, faültetvényé alakításához,
- a terület helyreállításához,
- az erdőnek, fás szárú energetikai ültetvénynek nem minősülő fa, facsoport telepítéséhez, kivágásához (kivéve a csatornák medrében lévő fa, facsoport mederfenntartási céllal történő kivágását),
- száznál több fő részvételével zajló közösségi és tömegsportesemény rendezéséhez, valamint a technikai jellegű sporttevékenység folytatásához.

Olyan beruházások esetén, amelyek előreláthatóan jelentős hatással lehetnek a Natura 2000 területekre, hatásbecslést kell végezni. A hatásbecslés lefolytatásának folyamatáról a jogszabály részletesen rendelkezik.

A Natura 2000 hálózat részét képező földterületeket „A Natura 2000-rel érintett földrészelekről szóló 14/2010. (V. 11.) KvVM rendeletben” (a továbbiakban földrészelekről szóló rendelet) tették közzé. Hivatalosan az ebben a rendeletben szereplő helyrajzi számmal jelölt földterületek minősülnek a hálózat részének.

A Natura 2000 szabályozások közül a gyepterületekre vonatkozóan a „NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet” (a továbbiakban földhasználati kormányrendelet)-nek van kiemelt szerepe. A földhasználati kormányrendelet tartalmát a kiadvány további fejezeteiben fejtjük ki részletesen.

A magyar állami természetvédelem hivatalos honlapján (www.termeszetvedelem.hu) lévő jogszabályjegyzékben megtalálható minden természetvédelemmel, így a Natura 2000 hálózattal kapcsolatos jogszabályok gyűjteménye is. A jogszabályok szövege a nemzeti jogszabálytárban (www.njt.hu) bárki számára ingyenesen hozzáférhető.

4.

NATURA 2000
GYEPTERÜLETEK

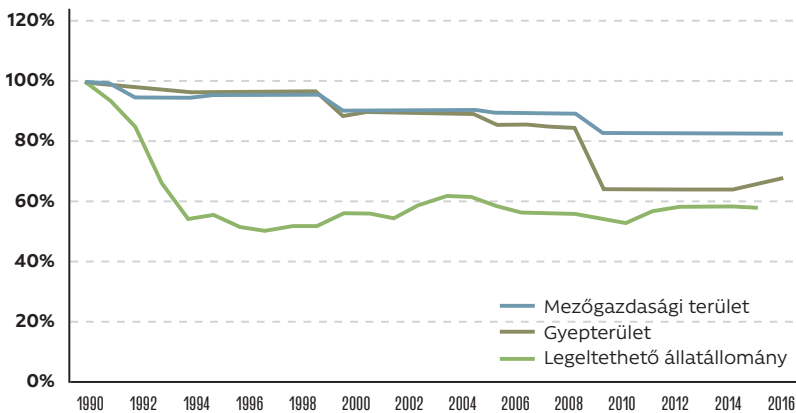

4.1 A GYEPEK TERMÉSZET- VÉDELMI JELENTŐSÉGE

Mivel a szántóművelés több profitot termel, a termények könnyebben értékesíthetők, a jó termőtalajokon található gyepterületeket (jellemzően a löszgyepeket) már nagyon rég feltörték, a gyepek a szántóművelésre kevésbé alkalmas területeken ma-

radhattak fenn. A gyepterületek csökkenéséhez – ahogyan a mezőgazdasági területek egészének csökkenéséhez is – az erdősítések, a zöldmezős beruházások, továbbá a települések terjeszkedése és az infrastruktúra-fejlesztések is hozzájárultak. A rendszerváltást követően a legelő állatállomány drasztikus csökkenése is fokozta a legelők, kaszálórétek felhagyásának mértékét. (8. ábra, KSH adatok alapján)

8. ÁBRA Gyepterületek jellemzőinek alakulása 1990–2016 között (bázisév: 1990). Forrás: KSH

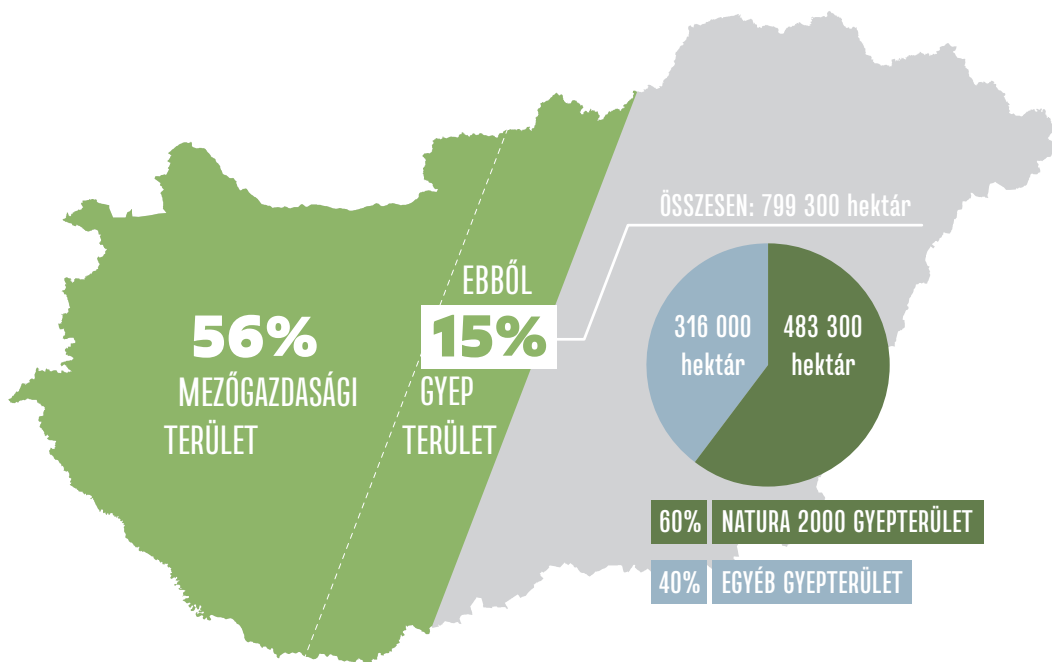
A 2013-ban készített, az Európai Unió felé megküldött országjelentés szerint a közösségi jelentőségű gyepek élőhelyek nagy része rossz, illetve nem megfelelő állapotban van (Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke alapján készített országjelentés 2013, www.termeszetvedelem.hu).

A gyepterületek lehetséges veszélyeztető tényezői:

- művelés megváltozása: beszántás, erdősítés, beépítés
- alulhasználat: avarosodás, cserjésedés, beerdősülés
- túlhasználat (intenzifikáció): tápanyag-kijuttatás, felületvesztés, túllegeltetés, gyomirtás
- inváziós fajok terjedése
- égetés
- vízháztartás megváltozása: lecsapolás, öntözés
- feldarabolódás (fragmentáció)

A megmaradt gyepeket, különösen a természeti értékeik miatt a Natura 2000 hálózatba sorolt gyepterületeket azonban a mai napig nagy változatosság jellemzi. Nem ritka, hogy egy-egy gyepterületen 100-nál is több növényfaj található meg. Természetvédelmi szempontból a gyepek szerepe kiemelkedő, a Kárpát-medence természeti értékeinek jelentős része a gyepek élőhelyekhez köthető. Védett növényeink 75%-a gyepterületeken fordul elő, ezek egy része gyógynövény. A védett állatfajok 50%-a szintén gyepek élőhelyekhez kötődik annak dacára, hogy a gyepek az erdőkhöz vagy a szántókhoz képest viszonylag kis területet borítanak.

9. ÁBRA A hazai mezőgazdasági terület (5,3 millió hektár) 15%-a gyepterület. Ennek 60%-a tartozik a Natura 2000 hálózatba.

Adatok forrása: KSH

A Natura 2000 hálózatot a természetvédelmi szempontból legértékesebb fajok és élőhelytípusok alapján jelölték ki. A gyepes élőhelytípusok közül kiemelkedőek az úgynevezett pannon élőhelytípusok, amelyek kifejezetten a Kárpát-medencére jellemzők. Ilyenek például a pannon szikes sztyeppék és mocsarak, a pannon homoki gyepesek, vagy a síksági pannon löszgyepek. A szikes gyepesek az Alföld egykori árterein és a löszhátak medencéiben alakultak ki több ezer évvel ezelőtt, de vannak másodlagos szikesek is, amelyek a folyószabályozások után jöttek létre. A szikesek összterülete kb. 200 ezer hektár, amely a hazai, természetes jellegű gyepesek negyedét teszi ki. A pannon homoki gyepesek szintén különösen értékes élőhelyek, potenciális kiterjedésüknek azonban már csak egy kis részén maradtak fenn, összesen 48 ezer hektáron. A homoki gyepesek legjellemzőbb előfordulása a Duna-Tisza közti homokhátság gyepterületei. A homoki gyepesek rendkívül sérülékeny élőhelyek, a növényzet a bolygatást követően nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem képes regenerálódni. Különösen igaz ez a nyílt homoki gyepesekre, ahol a talajfelszín természetes állapotban is néhol fedetlen marad. A síksági pannon löszsztyeppék korábban hatalmas területet borítottak, mára már csak maradványfoltokat ismerünk belőle, mivel jó termőképességű, csernozjom talajokon alakul ki, korán felszántották. Az élőhely kontinentális, sztyepp jellegű, az eurázsiai nagy sztyepp-

területek legnyugatibb képviselője. Mára jellemzően mezsgyéken, kunhalmokon és meredekebb löszfalakon maradt fenn.

↓ Főbb értékes gyeptípusaink

4.2 A NATURA 2000 GYEPEKRE VONATKOZÓ SPECIÁLIS SZABÁLYOZÁSOK

A földhasználati kormányrendelet: A Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet

A kormányrendelet a gyepekre vonatkozóan állapít meg előírásokat, amelyek a Natura 2000 területek élővilágának megőrzését szolgálják. Az előírásokhoz kapcsolódóan uniós forrásból, támogatás keretében kompenzációs kifizetés vehető igénybe. Az előírásokat részletesen az 5. fejezetben mutatjuk be.

A szántóterületekre a kijelölő kormányrendelet előírásain túl nem vonatkozik egyéb kötelezettség, ebből következik, hogy ellentétben a Natura 2000 gyepterületekkel, a szántókra vonatkozóan kompenzációs kifizetés sem vehető igénybe. A jövőben elképzelhető, hogy a szántókra vonatkozóan megalkotják a kötelező szabályozást és kifizetést, az Alkotmánybíróság 2017. október 17-i határozata [28/2017. (X. 25.) AB határozat a védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 földrészek értékesítése és hasznosítása természetvédelmi szempontjai érvényesítésével kapcsolatos mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség megállapításáról, valamint a Nemzeti Földalapba tartozó földrészek hasznosításának részletes szabályairól szóló 262/2010. (XI. 17.) Korm. rendelet 31. § (3) bekezdés 9. pontja megsemmisítésére irányuló indítvány elutasításáról] alapján ugyanis azt szükséges valamennyi művelési ágra kidolgozni. A Natura 2000 erdőterületek esetében létezik kompenzációs kifizetés (Natura 2000 erdőterületeknek nyújtott kompenzációs kifizetések, VP4-12.2.1-16.). Az erdőterületekre nincs a gyepekhez hasonló földhasználati rendelet, a körzeti erdőtervek viszont az adott erdőtervezési körzetekre vonatkozóan egyedileg meghatározva tartalmazzák a Natura 2000 követelményeket.

A kifizetésről a vonatkozó pályázati felhívásból vagy a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara által kiadott, a Vidékfejlesztési Program támogatásait összefoglaló kiadványból tájékozódhatnak részletesen. A kézikönyv legfrissebb verziója a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara honlapján érhető el (www.nak.hu).

A Natura gyepterületek földhasználatáról szóló kormányrendelet esetében fontos kihangsúlyozni, hogy az előírások betartása a kompenzációs kifizetés igénybevételétől függetlenül is kötelező. (Ugyanez a logika igaz a Natura erdők esetében is.) Ugyancsak fontos tudni, hogy a kompenzációs kifizetéssel kapcsolatban nem vizsgálják a terület művelési ágát, csak a terület hasznosítását. A földhasználati kormányrendelet ugyanis nem a gyeper (rét, legelő) művelési ágú, hanem a gyeper hasznosítású területekre vonatkozik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ha például szántó művelési ágú területen gyeperes vegetáció alakul ki, arra vonatkozni fog a gyepterületekre vonatkozó földhasználati kormányrendelet, és a gyeper feltörése csak engedély birtokában történhet.

A földhasználati kormányrendelet meghatároz kivételeket is, amikor nem kell betartani a földhasználati előírásokat: a rendelet hatálya nem terjed ki a honvédelmi és vízügyi igazgatási szervek vagyongazdálkodásában lévő, állami tulajdonú Natura 2000 gyepterületekre, valamint azok földhasználóira. A szabályozás e területek speciális rendeltetésére vezethető vissza.

A földhasználati kormányrendelet a fentiekén túl meghatározza az inváziós és termőhely-idegen növényfajok körét, a jogszabály mellékletében felsorolt fajok szerint. Erről részletesen a földhasználati kormányrendelet inváziós növényfajokról szóló részében szólnunk.

A jogszabály felhívja a figyelmet arra, hogy a Natura 2000 hálózat nem azonos a hazai védett területek rendszerével. A Natura 2000 európai uniós szintű szabályozás, amely a hazai országos és helyi védett területeket az esetek többségében magában foglalja, de annál egy nagyobb területet lefedő rendszer, amelyre más szabályozási környezet vonatkozik. Amennyiben azonban a terület nem csak a Natura 2000 hálózat része, hanem egyben védett terület is, úgy arra a földhasználati kormányrendelet előírásai mellett a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény előírásai is vonatkoznak. Utóbbi esetben a természetvédelmi hatóság engedélyre szükséges legeltetéshez, kaszáláshoz, a gyeper feltöréséhez, a művelési ág megváltoztatásához, öntözéshez, fakivágáshoz, növényvédő szerek és műtrágya használatához.

CIGÁNYCSUK

NAGY PÓLING

BÍBIC

FOGOLY

HAMVAS RÉTIHÉJA

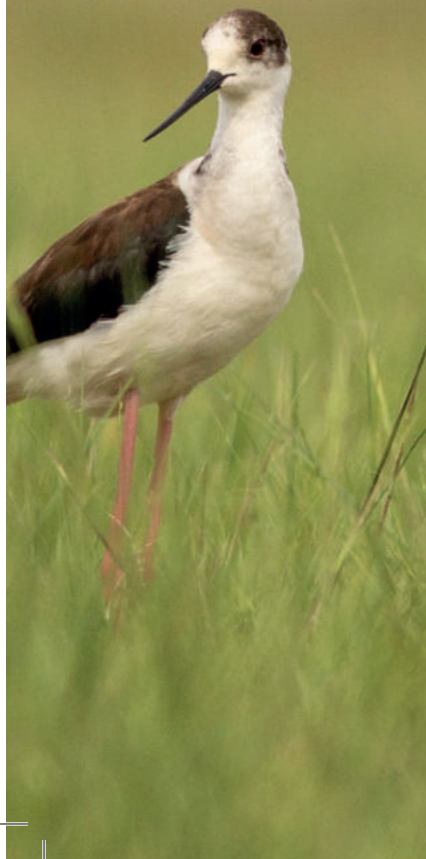

SÁRGA BILLEGETŐ

↑ Gyeppekhez kötődő védett madárfajok

5.

A NATURA 2000 GYEPEK FÖLDHASZNÁLATI ELŐÍRÁSAINAK TERMÉSZETVÉDELMI HÁTTERE

A Natura 2000 hálózatba tartozó gyepterületeken történő gazdálkodást a 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet szabályozza. A földhasználati kormányrendeletben megfogalmazott előírások kötelezően betartandóak, végrehajtásukhoz azonban kompenzációs kifizetés is igényelhető. Az alábbiakban a kormányrendelet előírásainak részletes bemutatásán túl azok természetvédelmi hátterét, indokait is ismertetjük. Az előírásokat három témakörben mutatjuk be: általános jellegű, legeltetéshez és kaszáláshoz kapcsolódó előírások szerint csoportosítva.

5.1 ÁLTALÁNOS JELLEGŰ ELŐÍRÁSOK

3. § (1) A gyepterületeket legeltetéssel, illetve kaszálással kell hasznosítani.

Magyarország éghajlata, talajtani adottságai az ország területének döntő részén az erdők kialakulásának kedveznek. Ez azt jelenti, hogy ha semmilyen külső hatás nem éri a nyílt területeket, akkor azok a természetes szukcessziós folyamatoknak köszönhetően becserjésednek, majd erdőkké alakulnak. A mezőgazdálkodás és állattartás megjelenése előtt szerte Euráziában a természetesen előforduló nagy testű legelő állatok, mint például az ősbövény (*Bison priscus*) vagy az őstulok (*Bos primigenius*) tartották fenn a gyepeket, akadályozták meg azok becserjésedését. A nagy testű növényevők eltűnésével, kiirtásával párhuzamosan a gyepek hasznosítása, művelésbe vonása is megkezdődött; az ősbövény és az őstulok szerepét a legeltetett állatok töltötték be az ökológiai rendszerben.

A gyepterületek fenntartásának leginkább természetközeli módja a legeltetés, ennek hiányában azonban a kaszálás is képes megőrizni a füves területeket. A gyepterüle-

tek kaszálása az emberiség történeti léptékében mérve hosszú időre nyúlik vissza, a gyepek élővilága ezért valamilyen mértékben már alkalmazkodott ehhez a hasznosítási módhoz, illetve mára döntően azok a növény- és állatfajok maradtak fenn, amelyek a kaszálásos gyepgazdálkodás mellett is megtalálták életfeltételeiket. Akár kaszálással, akár legeltetéssel történik a gyepek hasznosítása, fontos leszögeznünk, hogy az ember által végzett gyepgazdálkodás ökológiai szempontból nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a gyepterületek, a gyepekhez kötődő életközösségek fennmaradhassanak.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

Előfordul, hogy a gyepterületen termett szénát nem tudják/szeretnék hasznosítani, ezért a kaszálás helyett szárzúzóval tartják rendben a területet. Szárzúzózás esetén a lezúzott növényi részek egyenesen szóródnak szét a gyepen, és nem gyűjtik be őket. A kint maradt levágott szerves anyag azonban tápanyag-feldúsulást okoz, aminek következtében a természetes növénytakaró megváltozik, avarosodik, gyomosodik. Ezért bár a szárzúzózás indokolt lehet a fás vegetáció, a gyomosodás vagy az özönnövények visszaszorításában, a kaszálás kiváltására a fenti okok miatt nem használható.

↑ A felázott gyepet felsértő keréknyomok évekig megmaradnak.

3. § (4) A gazdálkodási tevékenység során a gyepfelszín maradandó károsítása tilos.

A gypeszőnyeg felszakadása a gyepek szerkezetének, fajösszetételének megváltozásához vezet. A gyepfelszín károsodásával ugyanis fedetlen talajfelszín alakul ki, ami kedvez a gyomok és inváziós növényfajok felszaporodásának, emellett a víz- és szélereziónak is kitetté teszi a talajt. A gyepfelszín kisebb-nagyobb léptékű sérülése bekövetkezhet a művelés során, de egyéb okokból is, mint például a felázott talajon az egyre több sávossá szélesedő földutak mentén egy munkagép vagy terepjáró is jelentős károkat tud okozni.

A túllegeltetés hatásairól korábban már ejtettünk szót. A legeltetés velejárója, hogy időszakosan kialakulnak jobban igénybe vett, taposott, legelt felszínek, ezek a folyamatok azonban a legelő dinamikájához hozzátartoznak. El kell kerülni ugyanakkor a terület nagy részét érintő, jelentős túl-

legeltetést, ami a gyepfelszín maradandó károsodásához vezet.

A legelő állatok mellett a vadállomány is hatással lehet a gyepek állapotára. A vadászók jellemzően kora tavasszal tudnak komoly károkat okozni. A gyepfelszín el egyengetéséről, helyreállításáról ilyenkor gondoskodni kell, ami a gazdálkodó, a földhasználó feladata. A gyepfelszín károsodását okozhatják továbbá a munkagépek, járművek is, ezért a csapadékos időszakban, felázott gyepen kerülni kell a munkavégzést. A gyepterületet az ott tárolt bálák vagy a cserjeirtás, fakitermelés során kialakított depóniák is csökkenthetik; a gyepek a bálák, depóniák alatt kiritkul, eltűnik, ezért mielőbb gondoskodni kell ezek elszállításáról.

Az előírás vonatkozik azokra a gyepgazdálkodási módszerekre is, amelyek a gyepfelszín megbontják, megszaggatják. A gyepfelszín károsításának tilalmával közvetlenül a fogasolás tiltása is bekerült a földhaszná-

lati kormányrendeletbe. A fogasolás során a gyepeket „átfésülik”, a felhalmozódott fűavart eltávolítják. A fogasolással történő gyepszellőztetés serkenti a fűvek növekedését, a csírázó magok számára pedig szabad felszínek alakulnak ki. Ez a gyakorlat az egyes gyeptípusokra más-más hatást gyakorol, nehezen szabályozható általánosan. Tiltása azonban azért indokolt, mert a helytelenül beállított fogakkal, rossz időben végzett munka túlzottan megnyitja a gyeptermészt, ami gyomosodáshoz és értékes növényfajok eltűnéséhez vezethet. A fogasolás a homoki területeken például kifejezetten káros, a gyepek ezeken a területeken nem vagy sokkal nehezebben regenerálódnak. Emellett a nem megfelelő időben végzett fogasolás (a többi gyeptípuson végzett munkához hasonlóan) a földön fészkelő madarak állományában is kárt tehet.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

Fontos tudni, hogy a Natura 2000 gyepek feltörése, beszántása a kijelölő kormányrendelet értelmében természetvédelmi bírságot von maga után. A hatóságok kötelezik a földhasználót a terület helyreállítására. Továbbá, mivel a Natura 2000 gyepterületek a zöldítés szempontjából az állandó gyepekben belül az érzékeny gyepek kategóriájába tartoznak, a gazdálkodóknak a területalapú (SAPS) támogatás igénylése esetén ugyancsak visszaállítási kötelezettsége keletkezik.

Legeltetés esetén az ideiglenes éjszakázóhelyek, jószágállások kijelölését javasolt egyeztetni az illetékes természetvédelmi őrral. A területalapú támogatásból az éjszakázóhelyek területét ki kell mérni.

4. § (5) Vadgazdálkodási létesítmények, berendezések kialakításához a vadászati hatóság engedélye szükséges.

A vadállomány okszerű szabályozása nem csupán vadgazdálkodási, hanem természetvédelmi feladat is, ami többek között a gyepek védelmét is szolgálja. A földhasználati kormányrendelet a vadgazdálkodási létesítmények, berendezések telepítését engedélyhez köti, annak érdekében, hogy a vadállomány-szabályozás a gyepek minimális zavarása mellett valósulhasson meg. Az etető, szórók vagy szórók a vadállomány koncentrációját okozzák, emiatt sérülhet a gyepek, még abban az esetben is, ha azt nem a gyeptípuson, hanem annak közvetlen környezetében alakítják ki. A szórók esetében figyelembe kell venni, hogy a kihelyezett takarmánygyommagvakkal lehet fertőzött, így az akár gyomosodást is okozhat. A kihelyezett lesek is lehetnek zavarás forrásai: a járművekkel történő behajtás, a fokozott emberi jelenlét egyes érzékeny fajokra való tekintettel kerülendő lehet (pl. túzok fészekének közelében).

Az engedély kiadásakor a vadászati és a természetvédelmi hatóság közösen biztosítják, hogy a vadgazdálkodók a természeti értékek figyelembevételével tudják ellátni feladatukat.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

Az előírás a mezőgazdasági földhasználó felelősségévé teszi, hogy a vadgazdálkodó rendelkezzen létesítési engedéllyel. Javasoljuk ezért, hogy az a földhasználó, aki létesítményt észlel a területén vagy ennek létesítési igényével keresik meg, kérje a vadgazdálkodótól az engedély beszerzését. Az engedélykérelem benyújtása előtt célszerű egyeztetni a területileg illetékes természetvédelmi őrral is.

4. § (4) A Natura 2000 gyepterületeken területi természetvédelmi hatóságnak, helyi jelentőségű védett természeti területnek minősülő Natura 2000 gyepterület esetében a települési önkormányzat jegyzőjének, a fővárosban a főjegyzőnek az engedélye szükséges, amelyet természetvédelmi hatósági jogkörében eljárva ad ki:

a) a nád irtásához

Hazánkban a nád két fő megjelenési típusát ismerjük. Az egyik jellemzően vízparton fordul elő, a növény ilyenkor állandó vízborítást igényel. A nád megjelenésének másik típusa (ún. teresztris típus) nem igényli az állandó vízborítást, így időszakos vízállások helyén, illetve mélyebb fekvésű gyepekben is megjelenhet. Míg a vizes élőhelyekhez kötődő nádasok, nádszegélyek komoly természeti értéket jelentenek – jellemzően gazdag madárvilág kötődik hozzájuk –, addig a gyepen megjelenő teresztris nádat gyomfajnak tekintjük.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

A nád terjedése hatékonyan kezelhető a kaszálást követő sarjak marhával történő megjáratásával, legeltetésével, illetve megfelelő talajviszonyok esetén a nádasodó területek kaszálásával.

5. § (2) Az inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással, ezen a technológián túl egyéb vegyszerhasználat tilos.

Az inváziós (intenzíven terjedő) fajok jellemzően az idegenhonos, betelepült vagy betelepített fajok közül kerülnek ki. Gyors terjedési képességük éppen annak köszönhető, hogy egy „új rendszerbe” kerülve hiányoznak az eredeti élőhelyükön megtalálható versenytársaik, természetes ellenségeik. Az inváziós növényfajok, az ún. özönnövények egy-egy élőhelyet akár pár év alatt előzönlének, kiszorítva onnan a természetes vegetációt, sokszor egyöntetű állományokat alkotva. Visszaszorításuk ezért aktív emberi beavatkozást igényel.

A legjelentősebb és egyben a hatósági és támogatási szempontból is releváns inváziós és termőhely-idegen növényfajokat a földhasználati kormányrendelet melléklete sorolja fel. A fászfűfélék közül ezek: akác, amerikai kőris, bálványfa, keskenylevelű ezüstfa, fekete fenyő, erdei fenyő, gyalogakác, kései meggy, zöld juhar, a lágyszárúak pedig: az alkörmös, japánkeserűfű-fajok, kanadai aranyvessző, magas aranyvessző, parlagfű, selyemkóró és a süntök.

Visszaszorításukat, ahol csak lehetséges, mechanikai módszerekkel kell elvégezni, sokszor azonban az egyedüli célravezető út a célzott növényvédőszer-kijuttatás. A kijuttatásnak ekkor speciális módszer alkalmazásával, kis területre, lehetőség szerint csak az adott növényegyedekre kell korlátozódnia. A kemikáliák, gyomirtó szerek hatása minden más esetben tilos, azok

↑ Selyemkóró, illetve ezüstfa által előzönlött gyepek.

hatása ugyanis sokszor nem korlátozódik a gyomokra és kártevőkre, így a védett növény- és állatvilágban is kárt okozhatnak. A kijuttatott szerek emellett felhalmozódhatnak a talajban, bemosódhatnak az élővizekbe, és bekerülhetnek a táplálékhálózatba is.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

Az inváziós növényfajok elleni védekezésben a megelőzésre kell helyezni a hangsúlyt. Olcsóbb és hatékonyabb ezeket a fajokat a megtelepedésük észlelésekor azonnal eltávolítani, mint később a terület egészét mentesíteni egy beállt inváziós növényfaj állományától.

Az inváziós fajok egy része mechanikus eszközökkel is hatékonyan visszaszorítható: a parlagfű- vagy az aranyvesszőfajok például rendszeres, jól időzített kaszálás vagy legeltetés esetén néhány év alatt eltűnnek a területről.

Az ezüstfa, a selyemkóró, a bálványfa vagy a japánkeserűfű-fajok esetében a vegyszeres gyomirtás elkerülhetetlen. A rendelet értelmében célirányos, cseppmentes technikák alkalmazandók, mint például a pontszerű permetezés, tuskó-, sarj- vagy levélkenés és a tőinjektálás.

Az inváziós fajok elleni legcélravezetőbb technikák kiválasztásában szívesen adnak tanácsot a természetvédelmi örök, emellett az özönnövények visszaszorításáról kiadványokból is tájékozódhatunk a legjobb módszerekről, tapasztalatokról.

A témában a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI) *Özönnövények visszaszorításának gyakorlati tapasztalatai* című kiadványát ajánljuk. A kiadvány a DINPI honlapjáról letölthető.

**A GYEPEKEN MEGJELENŐ IDŐSZAKOS
BELVÍZFOLTOK ÉRTÉKES ÉLŐHELYEK,
AMELYEK FÉSZKELŐ- ÉS TÁPLÁLKOZÓ-
TERÜLETET JELENTENEK SZÁMOS
VÉDETT MADÁRFAJ SZÁMÁRA.**

4. § (2) A belvíz gyepterületről történő elvezetése és a gyepterület öntözése tilos.

Az évszázadok alatt végrehajtott vízrendezések következtében mára a legtöbb természetes, vízjárta élőhely átalakult. A folyószabályozások, a csatornák kialakítása és a területek lecsapolása céljából végzett alagcsövezés a korábbi árterek, vizenyösebb területek kiszáradását eredményezték, így az egykori lápok, mocsarak is beszánthatóvá váltak. A vízrendezések elhúzódnó hatásai, továbbá a klímaváltozás okozta szélsőséges csapadékeloszlás olyan vízháztartási problémákhoz vezetett, amelyekre korábban nem volt példa. A talajvízszint országos szinten csökken, a víz szerepe egyre inkább felértékelődik. A víz levezetése helyett a víz visszatartása a legtöbb esetben gazdálkodási szempontból is cél lehet mind a gyepeken, mind pedig a szántóterületeken.

Az időszakosan vízzel borított gyepterületeken, tocsogókban olyan életközösségeknek van lehetőségük megmaradni, amelyek évszázadokkal ezelőtt nagy kiterjedésben voltak jellemzőek hazánkra. A vízállások, belvizes foltok számos madárfaj fontos táplálkozó- és fészkelőhelyei. A vizenyösebb részek emellett a környező területekre is kedvező hatást tudnak kifejteni: a vízmegtartással a talajvízszint emelkedik, változik a mikroklíma, a növényzet szűrő hatása pedig a víz tisztulásához járul hozzá.

A természetes élővilág alkalmazkodott mind a szárazabb, mind a vizesebb élőhelyekhez. Habár gazdálkodási értelemben a szélsőségebb talajadottságok és vízviszonyok kedvezőtlenek lehetnek, azok megváltoztatása maga után vonja a helyi körülményekhez alkalmazkodott, ott kialakult életközösségek eltűnését. Természetvédelmi szempontból ezért sem a belvíz levezetése, sem az öntözés nem kedvező, mert a területek természetes vízviszonyainak

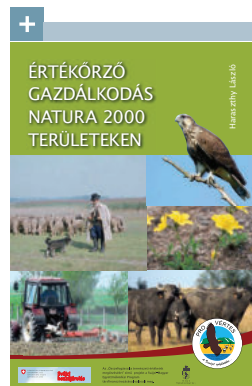
megváltoztatásával egyöntetűvé teszi a vegetációt. Annak érdekében, hogy a természetes életközösségek ne tűnjenek el, meg kell találni azt a gazdálkodási módot, amellyel a terület a vízviszonyok jelentős megváltoztatása nélkül is gazdaságosan hasznosítható.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

A gyepeken tavasszal megjelenő belvízfoltok nyár derekára jórészt felszáradnak, hasznosításuk lehetővé válik. A víz mesterséges elvezetésének tilalma esetenként akár a gyephozam növekedését is eredményezheti, különösen olyan években, ahol a csapadékos téli-tavaszi időszakot aszályos nyár követi.

A vizenyős területek nehezen illeszthetők be a jelenlegi támogatási rendszerbe. Alapvetően elmondható azonban, hogy egy terület akkor támogatható, ha van olyan időszak az évben, amikor az gazdálkodásra, jelen esetben kaszálásra, legeltetésre alkalmas.

A földhasználati előírások természetvédelmi háttérével kapcsolatban ki kell emelnünk két kiadványt, amelyekre ez a könyvfejezet is alapvetően épít, egyben ajánljuk azoknak, akik szeretnének mélyebb ismereteket szerezni a témáról. A felhasznált források és ajánlott szakirodalmak felsorolása a kézikönyv végén található.

5.2 LEGELTETÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ ELŐÍRÁSOK

3. § (2) Gyepterületen csak szarvasmarha, juh, kecske, szamár, ló és bivaly legeltethető.

A földhasználati kormányrendelet meghatározza a legeltethető állatfajok körét. Erre azért van szükség, mert az egyes állatfajok legelési szokásai eltérőek, és vannak olyan állatfajok, amelyek legeltetése során csak különös körültekintéssel lehet elkerülni a gyepek károsodását. A földhasználati kormányrendeletben felsorolt legeltethető állatfajokon kívül a hazai gazdálkodási gyakorlatban jellemzően a lúdfélék és a sertések legeltetése fordulhat elő. Az alábbiakban kifejtjük, hogy mi az oka a libával és sertésekkel történő legeltetés tilalmának.

LIBÁVAL TÖRTÉNŐ LEGELTETÉS

A libával történő legeltetés a pusztai jellegű területekre jellemző. A liba az alacsony füvű területeket kedveli, és a gazdasági értelemben silányabb legelőt is képes hasznosítani.

A ludak rendkívül mélyen legelnek, csipkedő legelési módjukkal a fűvek sarjadását is megakadályozhatják, emellett trágyájuk perzselő hatású. A legelő a libákkal való legeltetés miatt kiritkul, a gyepfelszín megnyílik. Ez egyrészt az inváziós növényfajok megtelepedésére ad lehetőséget, másrészt – a feldúsuló tápanyagtartalom hatására – nitrogénkedvelő gyomok szaporodnak el. A gyep szerkezete, fajösszetétele, a gyep életközössége megváltozik, sokszor visszafordíthatatlanul leromlik. A jellemzően Natura 2000 hálózatba tartozó rövid fűvű szikes vagy homoki gyepterületek európai uniós szinten is egyedülálló növény- és állatfajoknak adnak otthont. Ezek a gyepek különösen érzékenyek, nehezen regenerálódnak, ezért a liba nem kerülhetett be a legeltetett állatfajok közé.

SERTÉSSSEL TÖRTÉNŐ LEGELTETÉS

A sertésfajták közül a mangalica alkalmas leginkább a külterjes tartásra, sőt igényli is a legeltetéssel történő takarmányozást. A nedves, mocsaras legelőket és az erdőket korábban jelentős részben mangalicával legeltették kiegészítő takarmányozásként. A sertésfélék mindenevők, legelési szokásukhoz tartozik a túrás, amelynek segítségével a föld alatti növényi részekhez és

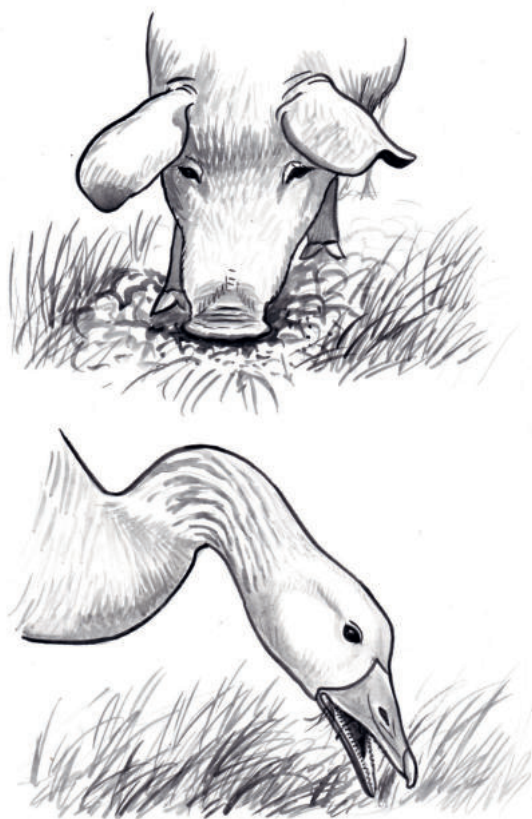

állati fehérjéhez jutnak a talajból. Túrásuk mellett jellemző rájuk, hogy a megszokott nyomvonalakat használják, tovább fokozva ezzel a talajfelszín bolygatását. A fentiek miatt a sertések a zárt gyepevegetáció fennmaradását, a gyep szerkezetét veszélyeztetik, a nyílt felszínek gyomosodása pedig a gyepek leromlását, fajösszetételének megváltozását vonja maga után.

Fontos megjegyeznünk, hogy a természetvédelem szempontjából a legeltetési állattartás, a külterjes gazdálkodás és a hozzá kapcsolódó hagyományos pásztortudás valamennyi formája érték, így a libával, sertéssel való legeltetés is. Egyes esetekben a mangalicával történő legeltetés akár a természetvédelmi kezelés része is lehet – túrásával a zárt, vizes élőhelyek megnyitásban játszhat szerepet. A Natura 2000 hálózat részeként jelölt gyepterületek földhasználati szabályainak kialakításakor azonban általános, országos szinten alkalmazható előírásokat kellett megfogalmazni, amelyek segítségével megelőzhető a természetvédelmi károkozás.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

A legeltethető állatfajokra vonatkozóan természetvédelmi, de akár gazdasági szempontból is jó hatása lehet annak, ha nem teljesen homogén a gulya/nyáj összetétele. A szarvasmarhák vagy juhok mellett egy-két ló, szamár vagy kecske segíthet visszaszorítani a legelő gyomfajait és fékezheti az elbokrosodást. Az egyes állatfajok eltérő legelési szokásai miatt a gyepeket is sokszínűbb hatás éri, ami segít fenntartani a növény- és állatvilág változatosságát. Felhívjuk a figyelmet azonban arra, hogy a vegyes fajú legeltetés állategészségügyi kockázatokat is rejthet magában, ezért erről érdemes tájékozódni.

3. § (3) A gyepterület túllegeltetése tilos.

A legeltető állattartás megőrzése és támogatása kiemelt természetvédelmi cél. Egyes esetekben azonban a nem megfelelően szervezett legeltetés károkat is okozhat.

A földhasználati kormányrendelet definíciója szerint a túllegeltetés: „a gyep magas állatsűrűséggel történő legeltetéséből eredő károsodása, melynek során a gyepben állományalkotó fűfélék rövidre rágása és taposás következtében a gyep foltokban kiritkul, a talajfelszín fedetlenné válik”. A túllegeltetést tehát elsősorban a gyep záródásának megszűnése, a csupasz talajfelszín jelzi. A fedetlen talajfelszín a gyomosodásra és az erózióra is érzékenyebb, ezért a gyep

↑ A homoki gyepek különösen érzékenyek a túllegeltetésre.

túllegeltetése nemkívánatos. A lecsupaszított talajon az özönnövények is könnyebben megtelepsznek, ami további természetvédelmi problémákhoz vezet, emellett tartósan lerontja a gyepek fűhozamát és minőségét is. A nehezen regenerálódó gyepekben, mint például a homoki gyepekben a túllegeltetés komoly károkat okozhat. Növényzet nélküli foltok, területek természetes úton is létrejöhetnek, mint például a szikes legelőknél a vakszik foltok esetében, ezeket természetesen nem tekintjük túllegeltetésnek. Természetvédelmi szempontból a fentiek túl azt az állapotot is túllegeltetésnek

tekintjük, amikor bár a növényzet még nem tűnik el teljesen, de a gyepek szerkezete sérül, fajösszetétele leromlik. A túllegeltetés ilyenkor abból adódik, hogy a legeltetett állatlétszám meghaladja a legelő állattartó képességét. A gyepek állattartó képességét a gyepek termőképessége, a talajadottságok, továbbá az adott gyeptípus érzékenysége határozza meg. A legelők érzékenysége szezonálisan is változhat: az állattartó képesség a késő tavaszi időszakban magasabb, a nyári, aszályosabb hónapokban alacsonyabb. Évenként is eltérő lehet a legelő kapacitása a csapadékviszonyok függvényében. A klímaváltozás miatt az

↓ Csapadékos évben a gyepek állattartó képessége magasabb.

↑ A jószágállások környékén a gyepek intenzíven taposott.

↑ Taposási kár gyepeken

időjárás szeszélyesebbé válásával az egyes évek között is egyre nagyobb különbségeket tapasztalunk. Az átlagos évre beállított legelő állomány a szárazabb években már enyhe túllegeltetést okozhat. Mivel a gyepterületek fenntartásában a legeltetésnek kiemelt szerepe van, ezért a gazdálkodási tevékenység megítélése során (pl. természetvédelmi őr bevonásával) mérlegelni kell, hogy az időszakos túllegeltetés valóban számottevő károsodást okoz-e.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

A legeltetés a legtöbb hazai gyeptípus esetében természetvédelmi szempontból kedvezőbb a kaszálásnál. A kaszálás a legeltetéshez képest homogénebb kezelést jelent, a legelő állat viszont válogat a növények között, és időben is elnyújtottabb a legeltetés folyamata.

Általánosságban elmondható, hogy a pásztorló legeltetés jobb a villanypásztoros technológiánál, mert a pásztor jelenléte, tudása nagyban hozzájárulhat a természetvédelmi célok (pl. egyes területek erő-

sebb legelési nyomása, özönnövények legeltetése stb.) eléréséhez is. Villanypásztor alkalmazása esetén törekedjünk nagyobb legelőegységek kialakítására. Nagyobb területegységen ugyanis nagyobb eséllyel alakulnak ki erősebben és kevésbé legelt foltok, így változatosabb növény- és állatvilág találja meg az életfeltételeit.

Az optimális állatlétszám meghatározásában a szaktanácsadók és a természetvédelmi őrök is segíthetnek. Minden tájegységre, területre más-más adottságok jellemzők, ezért minden esetben egyedi mérlegelésre van szükség. A terület természeti értékeinek feltárása, az egyes fajok és élőhelyek érzékenységének, igényeinek meghatározása sokrétű, gyakorlati tapasztalatot igénylő feladat.

3. § (5) Tápanyag-utánpótlás csak a legelő állatok által elhullajtott ürülékből származhat, trágya kiszórása tilos.

A gyepek trágyázása, műtrágyázása a szocialista nagygazdaságok idején volt

jellemző gyakorlat, a természetes gyepeken jelenleg ritkán alkalmazzák. A gyepek természetkímélő, extenzív művelése nem egyeztethető össze a mesterséges tápanyagbevitellel, mivel már kis mennyiségű tápanyag is hatással lehet a növényzet összetételére és szerkezetére, a gyepek változatosságára. A tápanyag-feldúsulás a nitrogénkedvelő fajok, így a herefélék, nitrófil gyomok elszaporodását eredményezi. A többlet tápanyagbevitellel megváltozik a talaj szerkezete és minősége is, ami a növénytakaró további változását vonja maga után. Természeti értékeink sokszínűsége annak köszönhető, hogy az evolúció során az élőlények sokféle környezeti adottsághoz voltak képesek alkalmazkodni. Így más-más élővilág jellemző az egyes talajtípusokra, klimatikus viszonyokra, tájegységekre. Számos ritka, megőrzendő növény- és állatfaj kötődik szélsőséges adottságú területekhez, gondoljunk például a száraz vagy lúgos kémhatású talajokra. A talajviszonyok homogenizálásával a növényvilág és az ehhez kapcsolódó életközösség is egyöntetűvé válik, a változatosság lecsökken, az eredeti élővilág eltűnik.

♣ A legelő állatok ürülékéhez számos állatfaj kötődik.

↑ A téli legeltetés engedélyköteles, ugyanakkor gazdálkodási szempontból fontos lehet.

Fontos megjegyezni azonban, hogy megfelelő állatlétszámmal történő legeltetés esetén a legelő állatok által elhullajtott ürüléknek fontos szerepe van: számos állat-, növény- és gombafaj kötődik az állatok által használt területekhez. A trágyán élő gerinctelen közösségek (ízeltlábúak, férgek) pedig sok rovarevő madár számára jelentenek fontos táplálékbazist. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a jelentős állategészségügyi, elsősorban antibiotikumos kezelést kapott állatok trágyájára ez nem igaz, abban nem tudnak megtelepedni a gerinctelen állatok, rovarok, sőt az a talajlakó baktériumokat és a talajéletet is károsítja.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

A korábban szántóként hasznosított, gyepesedő területeken jó hatása lehet a terület legelő állattal történő megjárásának: ha a legelő állatnak van lehetősége beállt, jó természetességű területen legelni, az állatot a gyepesedő területre áthajtva a trágyájában magával hozza a gyepesedést segítő magkészletet is. A gyepesedés folyamata ezzel felgyorsítható, és fajösszetételében is értékesebb terület alakulhat ki.

4. § (4) A Natura 2000 gyepterületeken területi természetvédelmi hatóságnak, helyi jelentőségű védett természeti területnek minősülő Natura 2000 gyepterület esetében a települési önkormányzat jegyzőjének, a fővárosban a főjegyzőnek az engedélye szükséges, amelyet természetvédelmi hatósági jogkörében eljárva ad ki:

b) az október 31. és április 23. között történő legeltetéshez.

A téli időszakban történő legeltetést a gyepek védelme érdekében szükséges szabályozni. A téli legeltetés hagyományosan csak a rideg tartású legelő állatok esetében volt jellemző, az utóbbi évtizedek enyhe téli időjárásának köszönhetően azonban a legeltetési időszak egyre inkább kitolódik, átalakul. A késő őszi, a téli és a kora tavaszi időszakban, október 31. és április 23. között a legeltetés a természetvédelmi hatóság engedélyéhez kötött. Ennek oka, hogy a gyepterület termő- és regenerációs képessége ebben az időszakban lecsökken, ezért fokozódik a túllegeltetés veszélye, továbbá a csapadékosabb időszakokban a taposási

kár is nagyobb. A gyepek különösen a kora tavaszi időszakban sérülékenyek.

Az adott év időjárása, a talaj és a gyepek típusa, valamint a használat mind befolyásolja azt, hogy gazdasági és természetvédelmi szempontból előnyös, közömbös vagy hátrányos az október 31. és április 23. közötti legeltetés. Ha az időjárás a növények növekedésének kedvez, és az őszi (esetleg téli) időszak nem túlságosan csapadékos, vagy fennáll az elhalt fű felhalmozódásának veszélye, a téli legeltetésnek kedvező hatása is lehet.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

Szeretnénk felhívni a gazdálkodók figyelmét arra, hogy a téli legeltetés fogalma nem egységes. „A vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméhez szükséges cselekvési program részletes szabályairól, valamint az adatszolgáltatás és nyilvántartás rendjéről szóló 59/2008. (IV. 29.) FVM rendelet” hatálya alá tartozó területeken a téli legeltetés szűkebben értelmezett: a téli legeltetés időszaka november 15. és február 15. közötti.

5.3 KASZÁLÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ ELŐÍRÁSOK

4. § (1) A terület legalább 5, legfeljebb 10%-át – beleértve a természetvédelmi érdekből hatósági határozattal elrendelt eseti korlátozással érintett földterületeket is – kaszálásenként változó helyen kaszálatlanul kell hagyni.

A kaszálás igen jelentős beavatkozás a gyepek ökológiájába. Természetvédelmi szempontból ez a legkényesebb gyepgazdálkodási művelet, ezért időzítése, módja és az alkalmazott eszközök megválasztása kiemelt fontosságú. Különösen igaz ez az iparszerű mezőgazdaság korában, amikor az évezredek óta kézi erővel végzett munkát a hatékony, gyors gépi művelés váltotta fel. A változás evolúciós léptékkal mérve rendkívül rövid idő zajlott le, így az új és hatékonyabb eszközök, módszerek hatása az életközösségekre jóval drasztikusabb,

mint amihez azok alkalmazkodni képesek. A kaszálásos gyepgazdálkodás éppen ezért a gazdálkodóktól nagyobb odafigyelést, tudatosságot igényel. A kézi erővel történő kaszálás jóval hosszabb időt vett igénybe; hetekbe is telhetett, mire a település határában lévő kaszálókat levágták. Mivel egyszerre viszonylag kis területeket tudtak lekaszálni, ezért a kaszálón sokféle gyepállapot megtalálható volt: akadtak még kaszálatlan, vagy éppen már sarjadó területek, sokféle, különböző igényű állat- és növényfaj számára teremtve meg ezzel az életfeltételeket. A kaszálásból kimaradt területeken a növények magot érlelhettek, a következő évben ezekről a területekről kiindulva szaporodhattak el újra, a földön fészkelő madarak pedig sikeresen költözhettek. A lekaszált gyepen az ízeltlábúak könnyen hozzáférhető prédává válnak a ragadozók, rovarvők számára. A szakaszos kaszálás a gyep rovarvilágát nem egyszerre „kínálja fel” a ragadozóknak, a sarjadó területek táplálékot adnak, a kaszálatlan területeken pedig túlélhetnek a peték, bábok, áttelelő ízeltlábúak. A kaszálatlan részek kíméleti területek is egyben, ha az adott évben nem járja a munkagép, akkor háborí-

- ✚ Nagy területek rövid idő alatt történő lekaszálása az élőhelyet hirtelen és drasztikusan alakítja át, amihez a gyep élővilága nem tud alkalmazkodni.

↑ Elkaszált réti fülesbagoly fészekalj

tatlansága is hozzásegíti az ott megtelepedett élőlények megmaradását.

Még a leginkább természetkímélő módszerekkel végzett kaszálás is jár valamilyen szintű zavarással és veszteséggel. A természetvédelmi cél ezért nem lehet a negatív hatások teljes kizárása, hanem egy olyan kaszálási rendszer kialakítása, amely a takarmány termelése mellett a gyepek élővilágának fennmaradását is képes biztosítani. Ne alkalmazzunk ezért olyan módszereket, amelyek az egyes növény- vagy állatfajok teljes állományát, ill. élőhelyét megszüntetik egy adott területen. Az előírás a gyepterületek 5-10%-ának kaszátlanul hagyását határozza meg. A kapcsolódó kutatások és a gyakorlati tapasztalatok szerint az ilyen arányban kaszátlanul hagyott területek részek, bűvósávok lehetőséget adnak a kaszálásra érzékeny növény- és állatfajok állományainak legalább részbeni túlélésé-

re. A kaszátlan területek meghagyása jó hatással van a gyep megújulóképeségére is: magot tudnak érlelni a gyepalkotó fajok, és pihenhet a talaj. Az előírás szövegének megfelelően az 5-10%-os kaszátlan területbe beszámíthatók a hatósági határozattal elrendelt eseti korlátozások területei is. A gyakorlatban ilyen korlátozást akkor szoktak alkalmazni, amikor fokozottan védett, földön fészkelő madárfajok fészkelését észlelik. A fészkelés sikeressége érdekében ilyenkor a fészkek körül védőzónát jelölnek ki, amelyet kaszátlanul kell hagyni. A kaszátlan területek tervezésekor ügyeljünk arra, hogy azokat kaszálásenként eltérő helyen alakítsuk ki, így az eltérő adottságú területek mindegyike előbb-utóbb kaszátlanul maradhat, a nedvesebb és szárazabb részek élővilága is bekerülhet a meghagyott területek közé, továbbá megelőzhető a kaszátlan területek gyomosodása, cserjésedése, illetve az inváziós fajok terjedése.

**A KASZÁLATLAN TERÜLETEK, BÚVÓSÁVOK
ZAVARTALAN ÉLŐHELYET JELENTENEK
A GYEP ÉLŐVILÁGA SZÁMÁRA, VALAMINT
MENEDÉKET NYÚJTANAK A TERÜLET
KASZÁLÁSA SORÁN.**

Zsoldos

A növényzet változó területeken történő meghagyása a terület folyamatos regenerációját segíti, és művelésben tartja a gyepteljes területét. A kaszálatlan területrészeknek további jelentőségét az adja, hogy a kaszálás során ide menekülhetnek, és itt rejtőzhetnek el a kasza elől menekülő állatok.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

Kisebb táblaméretnél, gyepek, cserjések, erdők és szántók alkotta mozaikos területeken célszerű a kaszálatlan területeket a táblaszegéllyel érintkezően meghagyni. Nagyobb területegységek esetében viszont a táblán belül is fontos a kaszálatlan foltok, sávok kialakítása. A bűvósáv ideális esetben legalább 6 méter széles, és érintkezik a táblák szélén meghagyott szegélyvel vagy a táblán kívüli gyeses, bokros területekkel. A túl keskeny bűvósávok nem tudják sikeresen elrejteni a benne megbúvó kételtűeket, madarakat, kisemlősöket, illetve nem biztosítanak megfelelő élőhelyet a védett növényfajoknak és az ízeltlábúaknak. Megfigyelések szerint a kaszálás során 80-100 méternél messzebbre nem szoríthatók ki eredményesen az állatok, ezért ahol a táblák mérete ezt indokolja, ajánlott a bűvósávokat 80-100 méternél sűrűbben kialakítani.

Amennyiben lehetséges, a bűvósávokat, szegélyeket a téli időszakban is meg kell hagyni, mert azokat sok esetben nem hagyják el az oda behúzó élőlények, azokban tartósan megtelepednek. A kaszálatlan területek fontos táplálkozó- és élőhelyet kínálnak az őszi/téli időszakban is. A korán fészkelő madárfajok, így pl. a sordély megtelepedése és az apróvadfajok, pl. a mezei nyúl szaporodása szempontjából is van jelentősége, hogy találnak-e lábon maradt növényzetet, amely számukra megfelelő fészkelő- vagy bűvóhely lehet. Egyes madárfajok, mint például a sárga billegető vagy a rozsdás csuk kifejezetten igénylik, hogy fészkelésükhöz maradjon előző évi, elszáradt növényzet.

↑ A kaszálatlan terület kialakítására számos lehetőség adódik, a terület adottságai és a védendő értékek függvényében.

ból is van jelentősége, hogy találnak-e lábon maradt növényzetet, amely számukra megfelelő fészkelő- vagy bűvóhely lehet. Egyes madárfajok, mint például a sárga billegető vagy a rozsdás csuk kifejezetten igénylik, hogy fészkelésükhöz maradjon előző évi, elszáradt növényzet.

Amennyiben ismert a védett madarak fészkeinek, illetve az egyéb védendő növény- és állatfajok területen belüli előfordulása, úgy a kaszálatlan részek kialakításánál ezt célszerű figyelembe venni. Ilyenkor javasoljuk, hogy a gazdálkodók vegyék fel a kapcsolatot a helyi természetvédelmi örrrel vagy természetvédelmi szakemberrel, akik az adott helyzetre vonatkozóan tudnak tanácsot adni. A kiemelt jelentőségű, ill. fokozottan védett fajok (pl. túzok, hamvas rétihéja, haris stb.) fészkeinek észlelése

↑ Ha a kaszálatlan terület sávos kialakítású, akkor a kaszálatlan sávok ideális szélessége legalább 6 m.

↑ A túl keskeny sávok nem töltik be a szerepüket.

esetén különösen javasolt a védőzónát a természetvédelmi örrrel együtt kialakítani. A kaszálatlan területekre és a védőterületekre vonatkozóan egyes agrár-környezetgazdálkodási tematikus előírás csoportok

is tartalmaznak szabályokat. A Magas Természeti Értékű Területek előírásait a Natura 2000 földhasználati előírások ismeretében, azokkal összhangban határozták meg (bővebben lásd a 6. fejezetben).

5. § (1) A kaszálást a kaszálandó terület középpontjából indulva vagy a táblaszél mellől, az ott élő állatok zárványterületre szorítása nélkül kell elvégezni. A kaszálás során vadriasztó lánc használata kötelező.

A kaszálási irányt úgy kell megválasztani, hogy a munkagép elől menekülő állatok mindig találjanak menekülési útvonalat: kaszálatlan részeket, bűvósávokat, vagy gyepes/bokros szegélyterületeket, és mindvégig a lábon álló növényzetben rejtőzködve tudjanak a kasza elől menekülni. A tábla méretének és a terület adottságainak megfelelően a munkavégzés történhet a terület középpontjából kifelé vagy a terület egyik szélé felől. Nagyobb táblák kaszálása esetén a hagyássávokat úgy kell kialakítani, hogy két fogás között legalább 6 méter széles sávban kaszálatlanul maradjon a terület. Semmiképpen ne kezdjük

a munkát a tábla vagy a fogások körbekaszálásával (a tábla szélétől befelé), így elkerülhető, hogy zárványszerű szigetek alakuljanak ki.

A kaszálás folyamata az élővilág szempontjából egy olyan mesterséges beavatkozás, amelyre az állatok természetes ösztöneikkel válaszolnak, vagyis azok a reakciók működnek bennük, amelyek a természetes ellenségeikkel szemben segítik a túlélésüket. A legtöbb állat a közeledő munkagép hangjára felriad és elmenekül, vannak azonban olyan fajok, amelyek – különösen az érzékeny szaporodási időszakban – megbújnak, meglapulnak a növényzetben, és bízva rejtőszínükben a közeledő veszélyforrás ellenére a végsőig kitartanak. A földön fészkelő madárfajokra (fácán, fogoly, tűzok) továbbá egyes emlősállatokra és utódaikra (pl. mezei nyúl, őz) is ez a viselkedés jellemző.

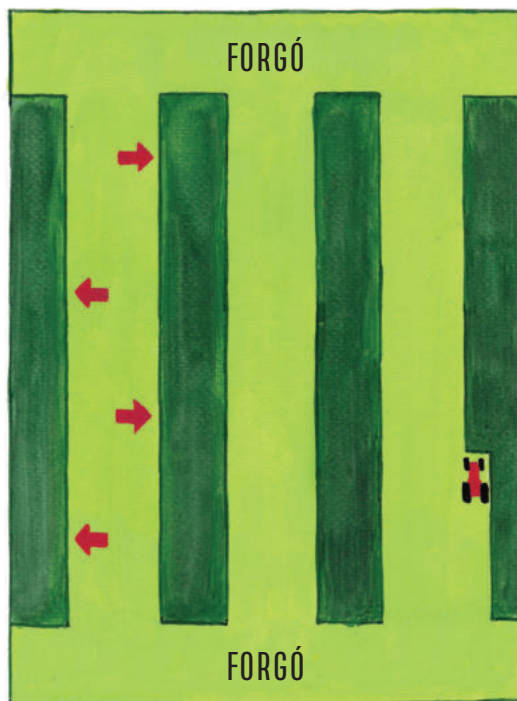

A vadriasztó lánc a traktor elejére (pótsúlyokra) szerelt, a kasza szélességében kinyúló vas tartószerkezet, melyről 5-8 cm-enként földig érő vasláncok lógnak. A tapasztalatok szerint a lánc érintése elegendő ahhoz, hogy a fűben megbúvó állatok elmeneküljenek a kasza elől, ezért hatékony módszer az apróvadak és madárfajok elriasztására. A láncok ezenfelül leverik a fűszálakról a rovarokat, apróbb állatokat is, a gerinctelenek közül a repülni, ugrálni képesek (pl. sáskák, szöcskék) is jó eséllyel ki tudnak menekülni a kasza elől a búvósávok, szegélyek irányába. A vadriasztó lánc valóban hatékony eszköz az állatvilág védelmében: a kutatások szerint megfelelő műszaki kialakítás és használat esetén a nagyobb testű gerincesek 95%-át, a gerincteleneknek pedig 50%-át képes elriasztani. A vadriasztó láncnak nagy szerepe van abban is, hogy a kaszálást végző gazdálkodó észrevegye a felriadó madarakat és emlősöket. Az intézkedés természetvédelmi és vadgazdálkodási jelentősége mellett a takarmányminőség szempontjából is fontos, hiszen a kaszálás során elpusztult állatok teteme a szénakészítés valamennyi technológiai formájában jelentősen rontja a széna minőségét.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

A vadriasztó lánc kialakításánál vegyük figyelembe, hogy megfelelő súlyú láncot válasszunk. A cél az, hogy a lánc funkcióját ellátva egészen a talajfelszínig átfésülje a növényzetet.

A vadriasztó lánc elhelyezését úgy kell megoldani, hogy a lánc és a kasza között elegendő távolság, illetve idő álljon rendelkezésre ahhoz, hogy a megriadt állatok el tudjanak menekülni a kasza elől, illetve adott esetben meg lehessen állni a munkagéppel úgy, hogy a felrebbenő madár helyét a fészekmentés céljából át lehessen vizsgálni. A kaszá-

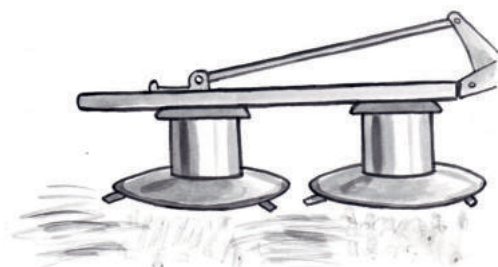
↑ Két fogás között mindig maradjon legalább 6 m kaszátlan terület.

tól a legalább 3-5 méter távolságban felszerelt lánc tud hatékonyan működni. Frontkaszák használatánál nem oldható meg a lánc kellő távolságban történő elhelyezése, így ezek használata nem javasolt. A kaszálásra vonatkozó ajánlások közül a munkavégzés sebességének megfelelő megválasztása kiemelt jelentőségű az állatvilág megőrzése, túlélése szempontjából. A vadriasztó lánc a munkagép maximum 5 km/h-s haladási sebessége mellett tud megfelelően működni. Az állatok menekülését nem csak a kasza haladási sebessége, hanem a szélessége is meghatározza. Nem mindegy ugyanis, hogy mekkora távolságot kell megtenniük az elugró, elrepülő állatoknak, hogy kitérjenek a kasza elől. A tapasztalatok alapján az állatok a 3 méter szélességű kasza elől még jó eséllyel el tudnak menekülni, de az ennél szé-

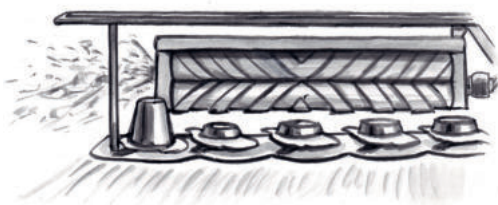
leesebkek már csökkentik az állatok menekülési, túlélési esélyeit. A kaszálás során az alkalmazott kasza típusa is befolyásolja a kaszálás élővilágra gyakorolt hatását. Az egyes kaszátípusok különböző magasságban vágják le a növényzetet. Természetvédelmi szempontból a magasabbra hagyott tarló a kedvezőbb. Amennyiben a kasza dőlésszöge állítható, érdemes kis hátrabuktatva beállítani az eszközt, így a kasza könnyebben felfekszik a hangyabolyokra, zombékokra. A fűcsomók közti mélyedésekben fészkelő madárfajok (pl. fűrj, mezei pacsirta) fiókáinak túlélését segítheti, ha a kasza nem követi le teljesen a talajfelszínt.

ALTERNÁLÓ KASZA

DOBKASZA

TÁRCSÁS/KORONGOS KASZA

A kaszagépek rotációs vagy vágókéses technikát használnak. A vágókéses technika kevésbé elterjedt, noha az élővilágra nézve ez a kíméletesebb. A duplakéses vagy alternáló kasza a hajnyíró gép elvén működik: két, fogakkal ellátott penge síkban egymás fölött mozog. A fű a kaszálás során egyszerűen eldől, a kaszálás síkja felett nem sérülnek az élőlények. Az alternáló kasza vágásminősége jó, a fű gyorsabban sarjad utána, illetve a széna is gyorsabban szárad, mert a levágott fűszálak folyamatos szőnyegrendet alkotnak. Hatásában ez a technológia hasonlít a leginkább a kézi kaszáláshoz. Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy üzemi méretekben nehézkes az alternáló kasza alkalmazása, mert karbantartási igénye magas, könnyen sérül. Speciális botanikai értékek, illetve veszélyeztetett ízeltlábú- vagy kétéltűfajok védelme érdekében használata azonban nagyon ajánlott. A rotációs elven működő kaszátípusoknál függőleges tengelyekhez rögzített forgókés végzik a növényzet vágását. Ennél a technikánál a kés forgása keltette örvénylés a levágott fűszálak és a különböző élőlények egy részét felfelé fújja, amelyek

viszsaesve még egyszer találkoznak a vágókésesekkel, majd nekivágódnak a ponyvaburkolatnak. Az állatok sérülésének a veszélye a rotációs technikák esetében ezért nagyobb, mint az alternáló kaszáknál. A rotációs kaszátípusok közül a dobkasza használata a legelterjedtebb, ez igényli a legkevésbé karbantartást, és a legkevésbé érzékeny a terepviszonyokra, mivel a tányérok a földön csúszva haladnak, leképezve a talaj egyenetlenségeit. A korongos vagy tárcsás kasza kíméletesebb kaszálást tesz lehetővé, és valamelyest magasabb tarlóval dolgozik. A liftkontrollis korongos

↑ A vadriasztó láncot a vágás szélességében, a munkagép elejére kell felszerelni.

kasza még kíméletesebb kaszálásra képes, ugyanis a kasza nem a földön, hanem a traktor 3 pontján támaszkodik, a tarlót nem lapítja le, és magasabb vágásmagasság is megvalósítható vele. Egyes rotációs kaszatípusok ún. szársértővel is felszereltek, ezek alkalmazása természetvédelmi

szempontból mindenképpen kerülendő. Ennél a technológiánál ugyanis a vágókékek után a levágott növényi részek két henger között haladnak át, amelyek a kaszálékkal együtt bekerült élőlényeket is összeroppantják.

Amennyiben a szársértős kasza használatát mellőzzük, a természetkímélő gazdálkodás valamennyi kaszatípus alkalmazása esetében megvalósítható. Az emberi figyelmesség mellett a helyesen megválasztott sebességnek (5 km/h), a vágásszélességnek (3 m) és a vadriasztó lánc megfelelő kialakításának, elhelyezésének és használatának van a legnagyobb szerepe a természetkímélő kaszálás során.

4. § (3) Napnyugtától napkeltéig a gépi munkavégzés tilos.

Éjszakai munkavégzés a kaszálás során is előfordulhat, és jellemző lehet szárazság idején, a gyep- és lucernaszéna gyűjtésekor, rendsodrozásakor is. Ilyenkor az éjszaka kicsapódott pára, harmat ugyanis segít megakadályozni, hogy a takarmány levele kiperegjen a szénából, ami csökkentené a

takarmány értékét. Az éjszakai munkavégzés tilalmára az állatvilág védelme érdekében van szükség, mert az éjszakai nyugalomban lévő állatok, a rendekben megbúvó ízeltlábúak, földön fészkelő madarak (pl. pacsirta, fűrj) és apróvadak (pl. fácán) minimális eséllyel tudják észlelni a munkagép közeledtét. Az éjszakai munkavégzést ezért minden esetben mellőzni kell.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

Amennyiben a széna betakarításakor cél, hogy a kicsapódott pára nedvesítse a takarmányt, a betakarítás elvégezhető a hajnali, reggeli órákban is. A korai órákban a harmat még megmarad, ugyanakkor az állatok már nagyobb eséllyel menekülnek el a gépek elől.

5. § (3) A kaszálás tervezett időpontját a tevékenység megkezdése előtt a földhasználónak legalább öt munkanappal írásban be kell jelentenie a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságának. Amennyiben a (2) bekezdés szerinti védekezés során a földhasználó nem tudja betartani a 4. § (1) bekezdésében előírt 5%-os határértéket, úgy ezt a kaszálás időpontjáról szóló előzetes bejelentésével egy időben jeleznie kell a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságának.

Természetvédelmi szempontból kiemelten fontos szempont a kaszálás időzítése is, mert a különböző időpontokban végzett kaszálások hatása a gyepék élővilágára nézve nagyon eltérő lehet. A hasznosítás szempontjából (fűhozam és a takarmány minősége) a kaszálás időpontját a terület adottságai és az időjárás befolyásolja leginkább. A széna minősége a növény

korával változik: minél fiatalabb a növény, annál táplálódabb (gazdagabb fehérjékben és ásványi anyagokban), az idő előrehaladtával pedig a fűhozam növekszik. Meg kell tehát találni azt az időpontot, amikor még

a táplálóérték számottevő, és már a széna mennyisége is kielégítő. Ez az optimum a gyeget meghatározó domináns növényfaj virágzásának kezdetére tehető, és körülbelül kéthetes időszakot ölel fel. Gye-

típustól függően egy vegetációs időszakon belül is változhat a gyepek összetétele, azaz hogy éppen melyik növényfaj virágzik, vagy fordul elő nagyobb tömegben. Így előfordulhat tehát az is, hogy egy adott éven belül több domináns növényfaj, és így több kaszálási optimum is van. Üde rétek kései kaszálása esetén például a fűfélék mennyiségének és minőségének a csökkenését a pillangósok nyári tömegessé válása képes ellensúlyozni. Ha több gazdálkodási kaszálási optimum is van, akkor könnyebben kiválasztható a természetvédelem számára legkedvezőbb időpont.

Bár a földhasználati kormányrendelet a kaszálás időpontjára nézve konkrét dátumot nem ír elő, a bejelentéssel a nemzeti park igazgatóságoknak lehetőségük nyílik arra, hogy amennyiben a tervezett kaszálás várhatóan jelentős természeti kárt okozna (pl. fokozottan védett madárfajok ismert vagy valószínűsíthető fészkei vagy egyéb kiemelt természeti értékek előfordulása esetén), felvegyék a kapcsolatot a gazdálkodóval, és közösen meg tudjanak határozni egy mindkét félnek elfogadható időpontot, illetve megtegyék a szükséges óvintézkedéseket.

+ GAZDÁLKODÓK FIGYELMÉBE:

A fenti gazdálkodói szempontokat a Natura 2000 gyepterületeken a természetvédelmi szempontokkal kell összehangolni. Egy gyepi életközösség esetében nincs olyan módszer, amivel minden élőlény igényének meg lehetne felelni. A kaszálás idejének meghatározásakor ezért arra kell törekedni, hogy a lehető legtöbb élőlény igényét figyelembe vegyünk, emellett igazítsuk azt az adott terület kiemelt természeti értékeinek igényeihez. A kaszálásbejelentő megküldése előtt érdemes felvenni a kapcsolatot a területileg illetékes ter-

mészetvédelmi őrrrel, így már egy előre egyeztetett dátumot lehet bejelenteni. A kaszálás időpontjának bejelentését segítő formanyomtatványok elérhetőek a területileg illetékes nemzeti park igazgatóság honlapján.

A kaszálási időpont megválasztásához segítséget nyújthat az MME Terepi Madárhatározó Gazdálkodóknak című kiadványa is. Ez a madárhatározó kifejezetten gazdálkodóknak készült, azokat a madárfajokat

mutatja be, amelyek a mezőgazdasági területekhez kötődnek, és amelyek nagyban függenek a gazdálkodás mékintjétől.

A kiadványból megismerhetjük az egyes védendő madárfajok életmódját, és például azt is, hogy mely időszak-

ban érzékenyek leginkább a kaszálásra. A kiadványban emellett további gazdálkodási ajánlásokat is megfogalmaznak.

5. § (4) Gyepterületen a szalastakarmány tárolása a kaszálást követő 30 napon túl tilos.

Kaszálást követően a fel nem bálázott rendek hátráltatják a növedék fejlődését. A kint hagyott bálák is gondot okoznak, mert alatta a gyepek berohad, kipusztul.

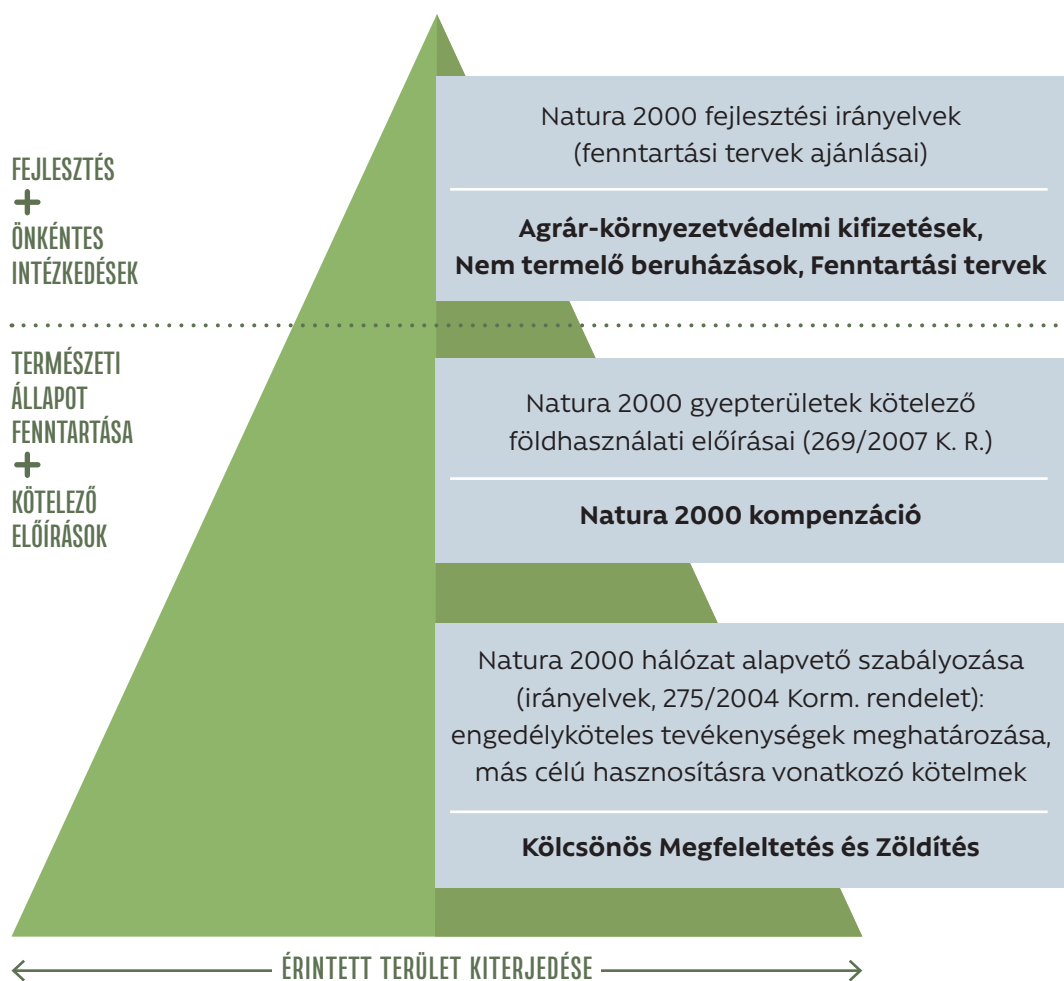
NATURA 2000 GYEPEK FENNTARTÁSI KÖTELEZETTSÉGEI ÉS TÁMOGATÁSI LEHETŐSÉGEI

6.

A NATURA 2000 GYEPTERÜLETEK SZABÁLYOZÁSÁNAK SZINTJEI

A Natura 2000 gyepterületekre érvényes előírásoknak, illetve a hozzájuk kapcsolódó jogi köteleknek és pénzügyi eszközöknek több, egymásra épülő szintjét különböztetjük meg. A többszintű, rugalmas szabályozás megteremti a gazdálkodó számára annak a lehetőségét, hogy abban általánosabb érvényű, kötelező elemek mellett specifikus előírások betartását is vállalja önkéntes rend-

10. ÁBRA **Földhasználati piramis.**

Forrás: Erz 1978 nyomán, Podmaniczky és Tóth

szerben. Az egymásra épülő szabályozási szintek ugyanakkor a Natura 2000 területek fenntartási, helyreállítási, illetve fejlesztési feladatainak hierarchiájával is összefüggnek.

A Natura 2000 gyepterületek földhasználatára vonatkozó alapszintű kötelezettségek beépülnek a Közös Agrárpolitika támogatási rendszerének alapkövetelményei közé, pl. a Kölcsönös Megfeleltetés szabályrendszerébe, illetve egyes elemei a Zöldítés előírásai között szerepelnek. Az alapszintű előírásokra épülnek rá a kötelező, a Natura 2000 gyepterületek megőrzését, fenntartását célzó szabályozások és a kapcsolódó kompenzációs kifizetés.

Az általános földhasználati előírásokat egy-egy konkrét Natura 2000 terület szintjén a Natura 2000 fenntartási tervek, továbbá egyedi jogszabályok, szerződések, hatósági intézkedések specifikálhatják tovább.

A következőkben részletesen bemutatjuk a Natura 2000 gyepekre vonatkozó szabályozás és a kapcsolódó finanszírozási lehetőségek különböző szintjeit.

6.1 A KÖLCSÖNÖS MEGFELELTETÉS (KM)

BEVEZETÉS, RÖVIDEN A KM-RŐL

A Kölcsönös Megfeleltetés (KM) az Európai Unió mezőgazdasági politikájának (Közös Agrárpolitika, KAP) része. A Közös Agrárpolitika meghatározza, hogy a gazdálkodók milyen támogatásokat, kifizetéseket igényelhetnek, és ehhez milyen feltételek társulnak. A Kölcsönös Megfeleltetés (KM, 1306/2013/EU parlamenti és tanácsi rendelet) a KAP döntő részére kiterjedő előírásrendszer, amit az egységes területalapú támogatás (SAPS) igénylése esetén is be kell tartani. A KM előírásait a gazdaság teljes területére be kell tartani, függetlenül attól, hogy a gazdaság mely területei érintettek támogatással. Szankció esetén a támogatáscsökkenés nem csak a SAPS-ra, hanem a KAP jelentős hányadát magában foglaló támogatási összegre is kihat. (Részletesen a KM hatálya alá tartozó támogatási jogcimekről a NAK által megjelentetett KM kézikönyvből tájékozódhat.) Ezeket az előírásokat a KAP-tól függetlenül, sok esetben már annak kialakítása előtt is létező (EU-s és nemzeti) jogszabályokban rögzítették, ezért azokat nemcsak támogatási, de hatósági szempontból is ellenőrizhetik.

A KM-be történő beépítésükkel ezek az előírások támogatási szempontból is figyelembe veszik.

A KM bevezetésének közvetlen célja, hogy összeérjen a támogatáspolitikával a jogszabályi környezettel, azaz ne kaphasson támogatást az, aki nem tartja be a tevékenységével kapcsolatos közösségi normákat, jogszabályokat. Ennek eredményeképpen a gazdálkodók környezettudatossága is erősödhet. Az előírások környezeti, köz-, állat- és növényegészségügyi, valamint állatvédelmi előírásokat is tartalmaznak. A KM rendszere a Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot (HMKÁ) előírásaira épül, azokat a Jogszabályban Foglalt Gazdálkodási Követelmények (JFGK, 13 db) egészítik ki a gazdálkodó tevékenységétől, a terület környezeti jellemzőitől függően. A Natura 2000 területeken gazdálkodókra a HMKÁ mellett a JFGK 2. és 3. előírása vonatkozik elsősorban.

A KM GYEPTERÜLETEKRE VONATKOZÓ ELŐÍRÁSAI ÉS A NATURA 2000 SZABÁLYOZÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

HMKÁ Helyes mezőgazdaság és környezeti állapot

Az európai uniós KM rendelet HMKÁ-ra vonatkozó részeit a hazai jogba „az egységes területalapú támogatások és egyes vidékfejlesztési támogatások igényléséhez teljesítendő »Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot« fenntartásához szükséges feltételrendszer, valamint az állatok állategységre való átváltási arányának meghatározásáról” szóló 50/2008. (IV. 24.) FVM rendelet (a továbbiakban: HMKÁ rendelet) ültette át. A HMKÁ rendelet 1. számú melléklete fogalmazza meg a betartandó előírásokat. Az alábbiakban bemutatjuk a gyepterületekre vonatkozó HMKÁ előírásokat, valamint azok összefüggéseit a Natura 2000 szabályozással.

A Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot előírásai (a HMKÁ rendelet 1. melléklete szerint):

1. VÍZVÉDELMI SÁVOKRA VONATKOZÓ ELŐÍRÁSOK:

1.1. Nem juttatható ki

1.1.1. műtrágya a MePAR-ban grafikusán megjelölt felszíni vizek partvonalától mért 2 méteres sávban,

1.1.2. szerves trágya,

1.1.2.1. a MePAR-ban grafikusan megjelölt 5000 négyzetméter feletti állóvizek partvonalától mért 20 méteres sávban,

1.1.2.2. a völgyzáró gátas halastavak esetében a partvonalától mért 5 méteres sávban,

1.1.2.3. a MePAR-ban grafikusan megjelölt egyéb felszíni vízfolyások partvonalától mért 5 méteres sávban, azzal, hogy a védőtávolság 3 méterre csökkenthető, ha a mezőgazdasági művelés alatt álló tábla 50 méternél nem szélesebb és 1 ha-nál kisebb területű.

1.2. Az 1.1. pont 1.1.2. alpontjában meghatározott védőtávolságok nem vonatkoznak a legeltetett állatok által elhullatott trágyára, amennyiben az az itatóhely megközelítése miatt következik be.

A Natura 2000 gyepterületekre vonatkozó földhasználati előírások túlmutatnak a fenti szabályokon: 3. § (5) Tápanyag-utánpótlás csak a legelő állatok által elhullajtott ürüleből származhat, trágya kiszórása tilos.

2. ÖNTÖZÉSI CÉLÚ VÍZHASZNÁLATRA VONATKOZÓ ELŐÍRÁSOK:

2.1. Öntözési célú vízhasználat csak érvényes vízjogi üzemeltetési engedély alapján végezhető.

A Natura 2000 gyepterületekre vonatkozó földhasználati előírások túlmutatnak a fenti szabályokon: 4. § (2) A belvíz gyepterületről történő elvezetése és a gyepterület öntözése tilos.

6. A TALAJ SZERVESANYAG-TARTALMÁNAK FENNTARTÁSÁRA VONATKOZÓ ELŐÍRÁSOK:

6.2. Tarló, nád, növényi maradvány, valamint gyepek égetése tilos, kivéve, ha erre növényegészségügyi okokból van szükség.

Az égetésre vonatkozóan a Natura 2000 gyepterületek földhasználati szabályai nem tartalmaznak konkrét előírásokat, a HMKÁ-t azonban a Natura 2000 területeken is be kell tartani. A védett területeken az égetés engedélyköteles tevékenység.

7. A TÁJ JELLEGZETESSÉGEINEK MEGŐRZÉSÉRE VONATKOZÓ ELŐÍRÁSOK:

7.1. A védett tájképi elemek megőrzése: A MePAR-ban rögzített védett tájképi elemek megőrzése kötelező. Kunhalom, valamint a fa- és bokorcsoport területén gyeper felszínborítás helyreállítása érdekében történő előkészítő beavatkozások kivételével bárminemű mezőgazdasági talajmunka végzése tilos. Kunhalom területén végzett fakivágás során tilos a föld-

mű bolygatása. Fa- és bokorcsoportra vonatkozó fahasználat, illetve a kis kiterjedésű tavak megőrzése érdekében a teljes naptári évben biztosítani kell, hogy a fa- és bokorcsoport megfeleljen az 50/2008. (IV. 24.) FVM rendelet 2. § c) pontjában, a kis kiterjedésű tavak esetében az 50/2008. (IV. 24.) FVM rendelet 2. § e) pontjában foglaltaknak. A magányosan álló fát kivágni nem lehet.

7.2. Kivágási tilalomra vonatkozó előírás: Fát, bokrot és sövényt a március 1. és augusztus 31. közötti költési és fiókanevelési időszakban nem lehet kivágni.

A kijelölő kormányrendelet túlmutat a fenti előíráson: 9. § (2) A védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 területen a természetvédelmi hatóság engedélye szükséges: c) az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvény, valamint a fás szárú energetikai ültetvényekről szóló kormányrendelet hatálya alá nem tartozó fa, facsoport, fás legelőn lévő fa telepítéséhez, kivágásához, kivéve a csatorna medrében, az üzemi vízszintnél a nedvesített keresztaszelvényben lévő fa, facsoport mederfenntartási céllal történő kivágását.

A HMKÁ előírásait a gazdaság teljes területén be kell tartani, függetlenül attól, hogy a gazdaság mely területei érintettek támogatással. Ha meg nem felelést állapítanak meg, a szankció minden, a kölcsönös megfeleltetés hatálya alá tartozó jogcím összegét érinti.

JFGK 2. A VADON ÉLŐ MADARAK VÉDELME

JFGK 3. A VADON ÉLŐ ÁLLATOK ÉS NÖVÉNYEK VÉDELME

A Jogsabályban Foglalt Gazdálkodási Követelmények (JFGK) kiegészítik a HMKÁ előírásait aszerint, hogy a gazdálkodó hol, milyen típusú tevékenységet folytat. A területek környezeti érzékenységevel kapcsolatos JFGK 1. a nitrátrendelet előírásait, a JFGK 10. a növényvédő szerek kezelésére vonatkozó előírásokat, míg a Natura 2000 területekkel kapcsolatos szabályozást a JFGK 2. és 3. foglalja magában. A többi JFGK a növényvédelemhez, állattenyésztéshez és élelmiszeriparhoz kapcsolódik.

Az Európai Unió a Madárvédelmi és az Élőhelyvédelmi Irányelvekben fektette le a Natura 2000 területekkel kapcsolatos szabályozást; a JFGK 2. és 3. e két irányelvnek felel meg: JFGK 2. – Madárvédelmi Irányelv, JFGK 3. – Élőhelyvédelmi Irányelv (az irányelvekről lásd bővebben: 3. fejezet). Mivel a hazai Natura 2000 jogsabályok a két irányelv tartalmát egységes jogsabályokba foglalták,

a JFGK 2. és 3. támogatási szempontból is együtt kezelendő.
A Natura 2000 hálózatra vonatkozó jogszabályok kötelező érvényűek függetlenül attól, hogy a gazdálkodó igényel-e erre vonatkozóan kompenzációs kifizetést. Ez az oka annak, hogy a Natura 2000 területekre érvényes szabályozás része a Kölcsönös Megfeleltetés rendszerének is.

ÁLTALÁNOS ELŐÍRÁSOK

Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Kormányrendelet a területek kijelölésén túl általános előírásokat is megfogalmaz. A KM keretén belül a jogszabály két pontját ellenőrzik:

A 9. § (2) A védett természeti területnek nem minősülő Natura 2000 területen a természetvédelmi hatóság engedélye szükséges:

a) a gyep feltöréséhez, felülvetéséhez, faültetvénné alakításához;

Az előírás összhangban áll a földhasználati kormányrendelet 3. § (4) pontjával, amely szerint „A gazdálkodási tevékenység során a gyepfelszín maradandó károsítása tilos.”

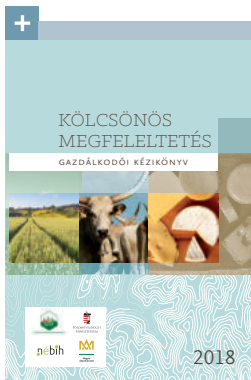
c) az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvény, valamint a fás szárú energetikai ültetvényekről szóló kormányrendelet hatálya alá nem tartozó fa, facsoport, fás legelőn lévő fa telepítéséhez, kivágásához, kivéve a csatorna medrében, az üzemi vízszintnél a nedvesített keresztszelvényben lévő fa, facsoport mederfenntartási céllal történő kivágását;

Az előírás kapcsolódik a HMKÁ 7.2. követelményéhez, amely szerint: „Fát, bokrot és sövényt a március 1. és augusztus 31. közötti költési és fiókanevelési időszakban nem lehet kivágni.”

A kijelölő kormányrendelet további előírásokat is tartalmaz, ezeket a 3. fejezetben részletesen ismertetjük.

NATURA 2000 ERDŐTERÜLETEKRE VONATKOZÓ ELŐÍRÁSOK

Ha a gazdaság területén Natura 2000 besorolású erdőterületek is vannak, azokat szintén ellenőrizhetik a KM-en belül. Az erdőgazdálkodás során a KM és a Natura 2000 erdőterületekre vonatkozó kompenzációs kifizetések esetében egyaránt a körzeti erdőtervben meghatározott előírásokat kell betartani.

NATURA 2000 GYEPTERÜLETEKRE VONATKOZÓ FÖLDHASZNÁLATI ELŐÍRÁSOK

A gyepterületekre vonatkozó földhasználati előírásokat az 5. fejezetben részletesen bemutatjuk.

A Kölcsönös Megfeleltetésről a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara által megjelentetett kiadványból tájékozódhat teljeskörűen. A kézikönyv legfrissebb verziója a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara honlapján érhető el (www.nak.hu).

6.2 A ZÖLDÍTÉS ÉS A MINIMUMKÖVETELMÉNYEK

ZÖLDÍTÉS

A zöldítést 2015-ben vezették be, a KAP reformjának eredményeképpen. Megalkotásának célja, hogy a mezőgazdasági termelés a környezeti, fenntarthatósági szempontoknak is mindinkább eleget tegyen. A zöldítéshez kapcsolódó kifizetés az egységes területalapú támogatással (SAPS) párhuzamosan igényelhető, a zöldítés előírásai is horizontális érvényűek.

A zöldítés előírásai három csoportra oszthatók:

- 1 ÁLLANDÓ GYEPTERÜLETEK FENNTARTÁSA**
- 2 DIVERZIFIKÁCIÓ**
- 3 ÖKOLÓGIAI JELENTŐSÉGŰ TERÜLETEK (EFA) KIJELÖLÉSE**

1. ÁLLANDÓ GYEPTERÜLETEK FENNTARTÁSA

Az állandó gyepterületeknek azokat a minimum 5 éve gyepeként hasznosított területeket tekintjük, amelyeket lehatároltak a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerben (MePAR). A szabályozás célja, hogy országos szinten ne csökkenhessen jelentősen a gyepterületek aránya, a szabályozás a 2015-ben megállapított referenciaértékhez képest legfeljebb 5%-os csökkenést tesz lehetővé országos szinten. A gyepek kiterjedését évente felülvizsgálják, és amíg nem érjük el az 5%-os küszöböt, addig a gazdálkodóknak a gyeppeltörést követően nincs visszaállítási kötelezettségük. Az állandó gyepeken belül megkülönböztetünk környezeti szem-

pontból érzékeny állandó gyepeket is, ez a kifejezés gyakorlatilag a Natura 2000 hálózat részét képező gyepeket takarja. A Natura 2000 gyepek esetében azonban függetlenül az 5%-os küszöbtől, a gyepek esetleges feltörése a természetvédelmi hatóság engedélyéhez kötött, engedély nélküli gyepfeltörés esetén a gazdálkodónak visszagyepesítési kötelezettsége van. Az előírás hozzájárul a Natura 2000 gyepek megőrzéséhez.

2. DIVERZIFIKÁCIÓ

A diverzifikáció a szántóterületekre vonatkozó előírás, amely a természetett növénykultúrák változatosságához kíván hozzájárulni. Az előírás meghatározza, hogy bizonyos területméretek felett minimálisan hány növénykultúrát kell termesztetni.

3. ÖKOLÓGIAI JELENTŐSÉGŰ TERÜLETEK (EFA) KIJELENTÉSE

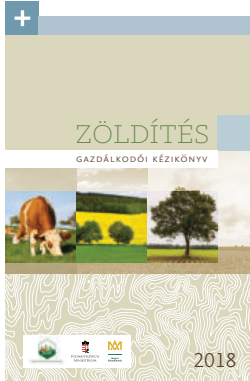
Az előírások szerint a gazdálkodóknak az összes általuk hasznosított szántóterület legalább 5%-ának megfelelő méretű ökológiai jelentőségű területet kell kijelölniük. A gazdálkodók összesen 18-féle EFA-típussal teljesíthetik ezt a kötelezettséget.

Az ökológiai jelentőségű területek típusai:

- parlagon hagyott földterület;
- terasz;
- tájlemek: fás sáv; továbbá a HMKÁ-ban védett tájképi elemek: kunhalom; gémeskút, magányosan álló fa, fa- és facsoport, kis kiterjedésű tó;
- táblaszegély és vízvédelmi sáv;
- agrár-erdészeti hektár;
- erdőszélek mentén fekvő támogatható hektársáv;
- rövid vágásfordulójú fás szárú energetikai ültetvény;
- erdősített terület;
- ökológiai jelentőségű másodvetés;
- nitrogénmegkötő növényekkel beültetett terület

Az ökológiai jelentőségű területek közül egyedül a táblaszegély lehetne fedésben Natura 2000 gyepterülettel. A táblaszegélyre vonatkozó előírások szerint ugyanakkor a táblaszegély területén mezőgazdasági termelés nem végezhető. Ez azt jelenti, hogy bár a mezőgazdasági kultúrallapot fenntartása érdekében legeltetés, kaszálás végezhető, de a kaszálék nem hordható le, mert az már a termelés fogalmába tartozna. A táblaszegélyt a támogatás igénylésekor a szomszédos szántóterület hasznosításával azonos hasznosításúnak, vagy parlagon hagyott területnek kell bejelenteni. Mivel a Natura 2000 földhasználati rendelet előírja a kaszálás vagy legeltetéssel történő hasznosítást, ezért az EFA kijelölési

kötelezettséget a táblaszegélytől eltérő, egyéb elemekkel kell megoldani.

Bár közvetlenül nem hat a Natura 2000 gyepeken történő gazdálkodásra, de szeretnénk felhívni a figyelmet az alábbi, 2018. január 1.-jétől élő változásra. Az Európai Unió 2018-tól növényvédőszer-használati tilalmat vezetett be a táblaszintű ökológiai jelentőségű területeken – beleértve a csávázott vetőmag használatát is. A módosítás célja, hogy javítsa a zöldítés környezeti hatékonyságát és ezen belül maximalizálja az ökológiai jelentőségű területek biológiai sokféleségre gyakorolt kedvező hatását.

A zöldítésről és az ökológiai jelentőségű területekről részletesen a NAK által közreadott Zöldítés kézikönyvben lehet tájékozódni. A kézikönyv legfrissebb verziója a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara honlapján érhető el (www.nak.hu).

MINIMUMKÖVETELMÉNYEK

Az éghajlat és környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra nyújtandó támogatás igénybevételének szabályairól, valamint a szántóterület, az állandó gyepterület és az állandó kultúrával fedett földterület növénytermesztésre vagy legeltetésre alkalmas állapotban tartásának feltételeiről szóló 10/2015. (III. 13.) FM rendelet (a továbbiakban zöldítés rendelet) a zöldítés előírásain túl meghatároz minimumkövetelményeket is, amelyek a mezőgazdasági területek művelésre alkalmas állapotának megőrzését célozzák. A követelmények túlnyomó többsége korábban a KM része volt, azokat 2015-től, a zöldítés bevezetésekor csoportosították át.

A MINIMUMKÖVETELMÉNYEK ELŐÍRÁSAI:

2. § (1) Az 1307/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet

4. cikk (1) bekezdés e) pontjában meghatározott mezőgazdasági terület abban az esetben támogatható, ha:

a) a szántóterületen, az állandó gyepterületen vagy az állandó kultúrával fedett területen a tárgyévben mezőgazdasági termelés folyik, vagy ha a szántóterületen, az állandó gyepterületen vagy az állandó kultúrával fedett területen a tárgyévben mezőgazdasági termelés nem folyik – ide nem értve az eseti tisztító kaszálást vagy tisztító legeltetést –, de a gyomok – ideértve a 7. mellékletben meghatározott veszélyes gyomnövényeket, valamint a nádat – és a hasznosítás szempontjából nemkívánatos fás szárú növények legfeljebb olyan mértékben vannak jelen, hogy nem áll fenn a szántóterület, az állandó gyepterület vagy az állandó kultúrával fedett terület nagymértékű, súlyos lágyszárú vagy fás szárú vagy nagymértékű, súlyos és maradandó fás szárú gyomosodása.

A zöldítés rendelet ezen pontja a gyomosodás megelőzését szolgálja. Natura 2000 gyepterületeken a vonatkozó földhasználati kormányrendelet az inváziós fajok elleni védekezésről is rendelkezik, kiegészítve ezt a minimumkövetelményt.

b) nem áll fenn az állandó gyepterület és az ideiglenes gyepterület olyan helytelen legeltetési módból eredő károsodása (túllegeltetés), amelynek során az állományalkotó fűfélék rövidre rágása és taposás következtében a gyep foltokban kiritkul, és a talajfelszín legalább 50%-ban fedetlenné válik.

A túllegeltetést szabályozza a Natura 2000 földhasználati kormányrendelet is, a minimumkövetelmény azonban pontosabban fogalmaz, és minimum 50%-os talajfelszín-fedettséget határoz meg.

c) az állandó gyepterületen és az ideiglenes gyepterületen – amennyiben ott tárgyévben mezőgazdasági termelés nem folyik – a gyepalkotó fűfajok – nem beleértve a nádat – és takarmánynövények túlsúlyban vannak, és nem található a tárgyévet megelőző vegetációs időszakból maradt olyan növedék, amelynek szaporító képletei is elnyíltak.

A minimumkövetelmény értelmében a támogatásnak nem feltétele, hogy a területet kaszálással vagy legeltetéssel hasznosítsák, viszont ebben az esetben évi egyszeri tisztító kaszálás javasolt a terület gyommentes állapotban tartása és a cserjésedés megelőzése érdekében. A földhasználati kormányrendelet túlmutat ezen az előíráson, a Natura 2000 területeket kaszálással vagy legeltetéssel hasznosítani kell.

(2) Az a terület, amelyen mezőgazdasági termelés folyik, de nagymértékű, súlyos lágyszárú vagy fás szárú vagy nagymértékű, súlyos és maradandó fás szárú gyomosodás észlelhető, a vizsgált támogatási évben nem támogatható. A nagymértékű, súlyos és maradandó fás szárú gyomosodás esetén a területet a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerről szóló miniszteri rendelet értelmében nem támogatható területté kell átsorolni.

Natura 2000 kompenzációs kifizetés igénylésére csak támogatható területek esetében van lehetőség.

6.3 NATURA 2000 KOMPENZÁCIÓS KIFIZETÉS GYEPTERÜLETEKEN

A Natura 2000 gyepterületek 269/2007. (X. 18.) Kormányrendeletben meghatározott földhasználati előírások teljesítéséhez, az előírások betartásából származó többletköltség, valamint a bevételkiesés ellentételezésére kompenzációs kifizetés igényelhető. A támogatást a Vidékfejlesztési Program (VP) részeként *Natura 2000 mezőgazdasági területeknek nyújtott kompenzációs kifizetések (VP4-12.1.1-16)* címmel került hirdették meg. A pályázatról a Széchenyi 2020 (www.palyazat.gov.hu) honlapon közzétett pályázati felhívásból lehet teljeskörűen tájékozódni.

Fontos tudni, hogy a földhasználati kormányrendelet előírásainak betartása a Natura 2000 gyepterületek hasznosítású területeken a kifizetés igénylésétől függetlenül is kötelező. Az előírások be nem tartása hatósági szankciót vonhat maga után.

Az alábbiakban összefoglaljuk a kifizetéssel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat.

A KIFIZETÉS ÖSSZEGE:

69 eurónak megfelelő forintösszeg/ha/év

AZ IGÉNYLÉS FELTÉTELEI:

TERÜLETI KÖVETELMÉNYEK:

- Minimális táblaméret 0,25 ha, a minimálisan támogatható terület 1 hektár.
- Az igényelt területnek több, mint 50%-ban a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszerben (MePAR) a Natura 2000 tematikus fedvény területére kell esnie.
- A kérelmezett területeket gyepként kell hasznosítani (hasznosítási kódok: ALL01, ALL02, GYE01, GYE02).
- A terület nem állhat állami tulajdonban és egyben honvédelmi szervek vagyongazdálkodásában. A nem honvédelmi szervek vagyongazdálkodásában álló állami tulajdonú földterületekre – ideértve a nemzeti park igazgatóságoktól haszonbérbe vett területeket is – viszont lehet Natura 2000 gyepterület támogatást igényelni.

A KIFIZETÉST IGÉNYLŐRE VONATKOZÓ KÖVETELMÉNYEK:

- A kifizetést igénylőnek a kötelezettségvállalás teljes időtartama alatt jogszerű földhasználónak kell lennie.
- Az igénylőnek aktív mezőgazdasági termelőnek kell lennie.
- Többségi állami tulajdonban álló gazdasági társaság, illetve központi költségvetési szerv támogatást csak a támogatás igénylésének engedélyezéséről szóló kormányhatározat birtokában igényelhet.

Kötelezettségvállalások: a 269/2007. (X. 18.) Kormányrendelet szerinti földhasználati előírások betartása mellett további általános jellegű követelményeket is be kell tartani a támogatásra vonatkozóan.

- A támogatást igénylőnek a teljes támogatási időszak alatt a gazdasága teljes területén be kell tartania a Kölcsönös Megfeleltetés (KM), azaz a HMKÁ és JFGK-k előírásait.
- A zöldítés rendeletben meghatározott minimumkövetelmények teljesítése: a 2. § alapján meghatározott kritériumok és minimumtevékenységek.
- Naprakész gazdálkodási napló vezetése, megőrzése, benyújtása a NÉBIH felé.
- Monitoring adatszolgáltatási kötelezettség.
- Részvétel Natura 2000 képzésen.

ELLENŐRZÉS, JOGKÖVETKEZMÉNYEK

A HELYSZÍNI ELLENŐRZÉS SZEMPONTJAI (MAGYAR ÁLLAMKINCSTÁR):

- gyepként hasznosítják-e a területet
- gazdálkodási naplót vezet-e
- kötelező dokumentumok (a jogszerű földhasználatot igazoló dokumentumok hiteles másolata; cégkivonat; gazdálkodási naplót alátámasztó dokumentumok, számlák, bizonylatok, stb.) megvannak-e
- földhasználati előírásokat betartja-e
- HMKÁ, Kölcsönös Megfeleltetés előírásait, minimumtevékenységet betartja-e

JOGKÖVETKEZMÉNYEK

A FÖLDHASZNÁLATI ELŐÍRÁSOK MEGSÉRTÉSE ESETÉN ALKALMAZANDÓ SZANKCIÓK:

3. §	(1) A gyepterületeket legeltetéssel, illetve kaszálással kell hasznosítani.	500% szankció
	(2) Gyepterületen csak szarvasmarha, juh, kecske, szamár, ló és bivaly legeltethető.	60% szankció
	(3) A gyepterület túllegeltetése tilos.	
	(4) A gazdálkodási tevékenység során a gyepfelszín maradandó károsítása tilos.	
	(5) Tápanyag-utánpótlás csak a legelő állatok által elhullajtott ürülékből származhat, trágya kiszórása tilos.	
4. §	(1) A terület legalább 5, legfeljebb 10%-át – beleértve a természetvédelmi érdekből hatósági határozattal elrendelt eseti korlátozással érintett földterületeket is – kaszálásenként változó helyen kaszátlanul kell hagyni.	60% szankció
	(2) A belvíz gyepterületről történő elvezetése és a gyepterület öntözése tilos.	40% szankció
	(3) Napnyugtától napkeltéig a gépi munkavégzés tilos.	
	(4) A Natura 2000 gyepterületeken a környezetvédelmi és természetvédelmi felügyelőség, helyi jelentőségű védett természeti területnek minősülő Natura 2000 gyepterület esetében a települési önkormányzat jegyzőjének, a fővárosban a főjegyzőnek az engedélye szükséges, amelyet természetvédelmi hatósági jogkörében eljárva ad ki:	
	a) a nád irtásához, valamint	10% szankció
	b) az október 31. és április 23. között történő legeltetéshez.	
	(5) Vadgazdálkodási létesítmények, berendezések kialakításához a vadászati hatóság engedélye szükséges.	

5. §

(1) A kaszálást a kaszálandó terület közép-pontjából indulva vagy a táblaszél mellől, az ott élő állatok zárványterületre szorítása nélkül kell elvégezni. A kaszálás során vadriasztó lánc használata kötelező.

(2) Az inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással, ezen a technológián túl egyéb vegyszerhasználat tilos.

(3) A kaszálás tervezett időpontját a tevékenység megkezdése előtt a földhasználónak legalább öt munkanappal írásban be kell jelentenie a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak. Amennyiben a (2) bekezdés szerinti védekezés során a földhasználó nem tudja betartani a 4. § (1) bekezdésében előírt 5%-os háttértéket, úgy ezt a kaszálás időpontjáról szóló előzetes bejelentésével egy időben jeleznie kell a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak.

(4) Gyepterületen a szalastakarmány tárolása a kaszálást követő 30 napon túl tilos.

20%
szankció

6.4 AZ AGRÁR-KÖRNYEZET- GAZDÁLKODÁSI KIFIZETÉS (AKG)

Az Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés (AKG) célja, hogy növelje a mezőgazdasági termelés környezeti teljesítményét, csökkentse, illetve kiküszöbölje a gazdálkodás élővilágra és környezetre gyakorolt negatív hatásait. A talajok kimerülése, az élő rendszerek egyensúlyának felborulása és a klímaváltozás következtében egyre szélsőségesebbé váló időjárás is indokolja, hogy a gazdálkodás során ezekre a kihívásokra is tekintettel legyünk. Az intézkedés túlmutat az olyan kötelező előírásokon, mint amilyen a Kölcsönös Megfeleltetés vagy a zöldítés rendszere, azoknál a gazdálkodást erőteljesebben befolyásoló, ugyanakkor környezeti szempontból hatékonyabb előírásokat foglal magában. Az intézkedéshez való csatlakozás önkéntes, amely az eddigi gyakorlat szerint az 5 éves ciklusok elején volt lehetséges.

Az AKG-hoz támogatási kérelem elbírálását követően lehet csatlakozni. A kérelmek bírálatakor pluszpont adható, ha az intézkedésbe bevonni kívánt területek között van Natura 2000 terület. A Vidékfejlesztési Programban szereplő egyéb környezetvédelmi célú kifizetések esetében is pluszpontot ér, ha a támogatásba bevonni kívánt terület Natura 2000 besorolású. Ilyen pályázatok: az Ökológiai gazdálkodás támogatása, az Élőhelyfejlesztési és vízvédelmi célú nem termelő beruházások és az Agrár-erdészeti rendszerek létrehozása.

Jelenleg két párhuzamos AKG ciklus fut a Vidékfejlesztési Program keretein belül: 2016–2020 és 2017–2021 között. Az AKG-ba a szántó- és gyepterületek mellett bevihető az ültetvények és a nádasok is. Az intézkedést Horizontális, Vízvédelmi célú és Magas Természeti Értékű Területekre (MTÉT) vonatkozó tematikus előírás csoportok alkotják. Természetvédelmi szempontból magától értetődően az MTÉT tematikus előírás csoportok tartalmazzák a legmagasabb szintű előírásokat, azonban a Natura 2000 gyepek bevihetőek voltak a Horizontális és Vízvédelmi célú programokba is. A Magas Természeti Értékű Területek tematikus előírás csoportjaiban az agrárterületekhez kötődő természeti értékek megőrzését segítő, célzott előírásokat határozták meg. Az MTÉT rendszere alföldi madárvédelmi, hegy- és dombvidéki madárvédelmi, túzokvédelmi és nappalilepke védelmi előírásokat foglal magában.

Az alábbi táblázat összefoglalja a gyepterületek hasznosítású területekre vonatkozó előírásokat, külön jelölve a Natura 2000 gyepterületekre vonatkozó földhasználati kormányrendeletből átemelt előírásokat.

A gyepgazdálkodást érintő AKG tematikus előírás csoportok előírásai
és a Natura 2000 földhasználati kormányrendelet összefüggései:

	HORIZONTÁLIS GYEP	BELVÍZÉRZÉKENY GYEP
KÖTELEZŐ ELŐÍRÁSOK	Vízzel telített talajon mindennemű gépi munkavégzés tilos.	
	Tilos hígtrágya, szennyvíz, szennyvíziszap, szennyvíziszapot tartalmazó komposzt felhasználása.	
	Tápanyag-utánpótlás csak a legelő állatok által elhullajtott ürüleből származhat, trágya kiszórása tilos.*	
	A gyepterületeket legeltetéssel, illetve kaszálással kell hasznosítani.*	
	A gyepterület öntözése tilos.*	
	Belvíz/időszakos vízállás levezetése tilos.*	
	Napnyugtától napkeltéig a gépi munkavégzés tilos.*	
	Gyepterületen csak szarvasmarha, juh, kecske, szamár, ló, öszvér és bivaly legeltethető.*	
	Állategység (legeltethető) megléte: min. 0,2 ÁE/ha.	
		Inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással.*
		Gyepterületen a szálastakarmány tárolása a kaszálást követő 30 napon túl tilos.*
		A terület legalább 10, legfeljebb 15%-át kaszálásonként változó helyen kaszátlanul kell hagyni.
		Táblánként minimálisan 6 méter szélességű kaszátlan területet kell kialakítani.
VÁLASZTHATÓ ELŐÍRÁSOK	Madárbarát kaszálás/vadriasztó lánc alkalmazása.*	
	Kaszálási korlátozás időben: Kaszálás június 15. után végezhető.	
	Legeltetési sűrűség min. 0,2 ÁE/ha, max. 1,5 ÁE/ha a gyepek túllegeltetési tilamának figyelembevételével.	
	A terület legalább 5, legfeljebb 10%-át kaszálásonként változó helyen kaszátlanul kell hagyni.*	A kaszálás legkorábbi időpontja július 1.
	A terület legalább 10, legfeljebb 15%-át kaszálásonként változó helyen kaszátlanul kell hagyni.	

	MTÉT TÚZOKVÉDELMI GYEP	MTÉT ALFÖLDI MADÁRVÉDELMI GYEP	MTÉT HEGY- ÉS DOMBVIDÉKI MADÁRVÉDELMI GYEP	MTÉT NAPPALI- LEPKE-VÉDELMI GYEP
Általános kötelező előírások	Vízrel telített talajon mindennemű gépi munkavégzés tilos.			
	Tilos hígtrágya, szennyvíz, szennyvíziszap, szennyvíziszapot tartalmazó komposzt felhasználása.			
	Tápanyag-utánpótlás csak a legelő állatok által elhullajtott ürületekből származhat, trágya kiszórása tilos.*			
	A gyepterületeket legeltetéssel, illetve kaszálással kell hasznosítani.*			
	A gyepterület öntözése tilos.*			
	Belvív/időszakos vízállás levezetése tilos.*			
	Napnyugtától napkeltéig a gépi munkavégzés tilos.*			
	Gyepterületen csak szarvasmarha, juh, kecske, szamár, ló, öszvér és bivaly legeltethető.*			
Állategység (legeltethető) megléte: min. 0,2 ÁE/ha.				
MTÉT kötelező előírások	A terület legalább 10, legfeljebb 15%-át kaszálásonként változó helyen kaszálatlanul kell hagyni.			
	Táblánként minimálisan 6 méter szélességű kaszálatlan területet kell kialakítani a tábla szélével érintkezően.			
	Madárbarát kaszálás/vadriasztó lánc alkalmazása.*			
	A kaszálás megkezdése előtt legalább 5 munkanappal írásban elektronikus úton vagy telefaxon, illetve e-mailben be kell jelenteni az illetékes nemzeti park igazgatóságnak a kaszálás pontos helyét és tervezett kezdési időpontját.*			
	Gyepterületen a szálastakarmány tárolása a kaszálást követő 30 napon túl tilos.*			
	Inváziós és termőhely-idegen növényfajok megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással.*			
	Fogasolás/gyepszellőztetés csak az illetékes nemzeti park igazgatóság írásos engedélye alapján lehetséges.			
	Fokozottan védett, földön fészkelő madarak fészkének, fiókáinak megtalálása esetén azt haladéktalanul jelenteni kell az illetékes nemzeti park igazgatóságnak. A megtalált fészkek körül min. 1 ha védőzóna kialakítása.			
	Villanypásztor, kerítés, karám csak az illetékes nemzeti park igazgatóság előzetes írásos engedélye alapján létesíthető.			

	MTÉT TÚZOKVÉDELMI GYEP	MTÉT ALFÖLDI MADÁRVÉDELMI GYEP	MTÉT HEGY- ÉS DOMBVIDÉKI MADÁRVÉDELMI GYEP	MTÉT NAPPALI-LEPKE-VÉDELMI GYEP
MTÉT kötelező előírások (folytatás)	A teljes gyepterület legfeljebb 50%-án az illetékes nemzeti park igazgatóság írásos véleménye alapján kíméleti területet lehet kijelölni, ahol csak július 1. után folytatható legeltetés, illetve kaszálás.	A teljes gyepterület legfeljebb 50%-án az illetékes nemzeti park igazgatóság írásos véleménye alapján kíméleti területet lehet kijelölni, ahol csak július 1. után folytatható legeltetés, illetve kaszálás.	Az első kaszálás a teljes terület legfeljebb 50%-án július 31. után kezdhető el a nemzeti park igazgatóság írásos véleménye alapján.	Június 15-e és augusztus 15-e között a kaszálás tilos, illetve legeltetés a terület legfeljebb 50%-án lehetséges az illetékes állami szerv előzetes írásbeli hozzájárulása alapján.
	A kaszálás legkorábbi időpontja július 1., kivéve a Békés-Csanádi-hát, Dévaványa Környéke és Kis-Sárrét MTÉT, ahol a legkorábbi kaszálás időpontja június 15.			

	MTÉT TÚZOKVÉDELMI GYEP	MTÉT ALFÖLDI MADÁRVÉDELMI GYEP	MTÉT HEGY- ÉS DOMBVIDÉKI MADÁRVÉDELMI GYEP	MTÉT NAPPALI-LEPKE-VÉDELMI GYEP
MTÉT választható előírások	Legeltetési sűrűség min. 0,2 ÁE/ha, max. 1,5 ÁE/ha a gyepek túllegeltetési tilalmának figyelembevételével (63 EUR/ha/év).	Legeltetési sűrűség min. 0,2 ÁE/ha, max. 1,5 ÁE/ha a gyepek túllegeltetési tilalmának figyelembevételével (63 EUR/ha/év).	Legeltetési sűrűség min. 0,2 ÁE/ha, max. 1,5 ÁE/ha a gyepek túllegeltetési tilalmának figyelembevételével (63 EUR/ha/év).	Legeltetési sűrűség min. 0,2 ÁE/ha, max. 1,5 ÁE/ha a gyepek túllegeltetési tilalmának figyelembevételével (63 EUR/ha/év).
	A kaszálás legkorábbi időpontja július 15., kivéve a Békés-Csanádi-hát, Déványa Környéke és Kis-Sárrét MTÉT, ahol a legkorábbi kaszálás időpontja július 1. (64 EUR/ha/év).			

A *-gal jelölt előírások a 269/2007. Korm. rendelet alapján Natura 2000 gyepterületeken kötelező érvényűek.

A fenti táblázatok előírásainál *-gal jelöltük, ha egy előírás átfed a Natura 2000 földhasználati előírásokkal. Láthatjuk, hogy számos esetben előfordul az egyezés. Ennek az a célja, hogy a földhasználati előírások alkalmazása Natura 2000 területeken kívül is kiterjedtebb legyen, hiszen ezeknek az előírásoknak jelentős természetvédelmi hozadékuk van. Támogatástechnikai szempontból a kettős finanszírozás elkerülése érdekében a Natura 2000 gyepterületen gazdálkodók esetében az AKG támogatás összege a Natura 2000 kompenzációs kifizetés összegével (69 EUR/ha) csökken.

Az AKG MTÉT-tel kapcsolatos tudnivalóiról a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület a Földművelésügyi Minisztériummal együttműködésben kiadványt jelentetett meg, amely kifejezetten az MTÉT természetvédelmi lehetőségeiről, háttéréről nyújt részletesebb tájékoztatást. A kiadvány a natura.2000.hu honlapon elérhető.

6.5 NATURA 2000 FENNTARTÁSI TERVEK

A Natura 2000 területek kijelöléséről szóló kormányrendelet, valamint a Natura gyepterületekre vonatkozó földhasználati kormányrendelet országos szintű, általános szabályokat, kezelési előírásokat határoz meg. Ezek az előírások alapszinten biztosítják a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek fenntartását, azonban nem kellően részletesek és élőhely-specifikusak ahhoz, hogy egy-egy Natura 2000 terület egyedi természeti értékeinek megőrzését szavatolni tudják.

A Natura 2000 hálózat kijelölése és fenntartása az uniós tagországok kötelezettsége. Valamennyi terület esetében meghatározták a természetvédelmi célkitűzéseket és prioritásokat, a fenntartási tervek ezen célok megvalósításának eszközeit. A fenntartási tervek a kijelölő és a földhasználati kormányrendelettel ellentétben nem kötelező érvényű dokumentumok, azok elsősorban a természetvédelmi szakemberek munkáját hivatottak segíteni. A tervek az adott Natura 2000 terület természeti értékeinek leltárát, a veszélyeztető tényezőket, valamint a megőrzésüket szolgáló előírás-javaslatokat tartalmazzák. Amennyiben valaki szívesen megtudna többet az általa művelt földterület jellemzőiről, természeti értékeiről, a természetvédelmi szempontból ideális kezelési javaslatokról, a tervek ezekről átfogó és részletes tájékoztatást adnak.

A hazai Natura 2000 területek fenntartási terveinek nagy része már elkészült, a fennmaradó területek tervezése a jövőben várható. Az elfogadott fenntartási tervek országos adatbázisa az állami természetvédelem hivatalos honlapján érhető el:

<http://www.termeszetvedelem.hu/elfogadott-fenntartasi-tervek>

7.

INTÉZMÉNYI
HÁTTÉR

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk a közigazgatás és a civil szféra azon szereplőit, amelyek részt vesznek, illetve segítséget nyújtanak a Natura 2000 hálózatba tartozó területek, intézkedések megvalósításában.

AGRÁRMINISZTERIUM (AM):

A mezőgazdaság mellett az állami természetvédelem működtetésért is felelős minisztérium – ebből kifolyólag felel a Natura 2000 irányelvek magyarországi végrehajtásáért. Továbbá felelős az agrártámogatások rendszerének kidolgozásáért, végrehajtásáért (a kérelemkezelést és kifizetéseket kivéve).

→ <http://www.kormany.hu/hu/foldmuvelesugyi-miniszterium>

NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁGOK (NPI):

Állami természetvédelmi szervezetek, amelyek vagyon- és területkezelési, természetiérték-felmérési és -őrzési, szemléletformálási és tájékoztatási tevékenységet végeznek. Szakértőként közreműködnek a Magyar Államkincstár helyszíni ellenőrzéseiben. A kaszálási bejelentéseket kezelik.

→ <http://magyarnemzetiparkok.hu/>

NEMZETI ÉLELMISZERLÁNC-BIZTONSÁGI HIVATAL (NÉBIH):

Elektronikus Gazdálkodási Napló (web GN) kezelése, részvétel a MÁK helyszíni ellenőrzésében.

→ <https://portal.nebih.gov.hu/>

KORMÁNYHIVATALOK:

A megyeszékhely szerinti járási hivataloknak természetvédelmi hatósági szerepük is van, a természetvédelmi hatósági engedélyek kiadását végzik. Szakkérdés keretében bevonhatják a nemzeti park igazgatóságok szakértőit az engedélyezési eljárásokba.

→ <http://www.kormanyhivatal.hu/hu>

MAGYAR ÁLLAMKINCSTÁR (MÁK):

Az agrártámogatási kérelmek kezelését, ellenőrzését és a támogatások kifizetését végzi.

→ <https://www.mvh.allamkincstar.gov.hu/>

NEMZETI AGRÁRGAZDASÁGI KAMARA (NAK):

A mezőgazdasági és erdészeti ágazat, valamint az élelmiszertermelés széles körű szakmai érdekképviselője. Szakmai közreműködő a támogatások kialakításában, segítségnyújtás a támogatásigénylésben, tájékoztatás, tanácsadás a NAK központi kommunikációja, a falugazdász hálózat fenntartása és a szaktanácsadók szakmai koordinációján keresztül.

→ <http://nak.hu/>

MAGYAR MADÁRTANI ÉS TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET (MME):

Szakmai civil szervezet, amely a www.natura.2000.hu honlap üzemeltetésével és agrár-természetvédelmi szakmai kiadványok készítésével szerepet vállal a Natura 2000-rel kapcsolatos tájékoztatásban.

→ <http://www.mme.hu/>

IRODALOM, HIVATKOZÁSOK

Kelemen J. (szerk.) (1997): IRÁNYELVEK A FÜVES TERÜLETEK TERMÉSZETVÉDELMI SZEMPONTÚ KEZELÉSÉHEZ. A KTM Természetvédelmi Hivatalának Tanulmánykötetei 4. Természetbúvár Alapítvány Kiadó, Budapest

Fülöp Gy., és Szilvácsku Zs. (szerk.) (2000):
TERMÉSZETKÍMÉLŐ MÓDSZEREK A MEZŐGAZDASÁGBAN.
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Eger

Rév Sz., Marticsek J., Fülöp Gy. (szerk.) (2008):
TERMÉSZETVÉDELMI SZEMPONTÚ GYEPHASZNOSÍTÁS.
Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest

Králl A., Marticsek J., Lóránt M., Németh Á.:
MADÁRBARÁT GAZDÁLKODÓ KALENDÁRIUM.
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest

Králl A., Tóth P. (2015):
A MAGAS TERMÉSZETI ÉRTÉKŰ TERÜLETEK TÁMOGATÁSI LEHETŐSÉGEI.
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest

Viszló L. (2010):
A TERMÉSZETKÍMÉLŐ GYEPGAZDÁLKODÁS.
Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, Csákvár

Haraszthy L. (2013):
ÉRTÉKŐRZŐ GAZDÁLKODÁS NATURA 2000 TERÜLETEKEN.
Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány, Csákvár

Tóth P.:
TEREPI MADÁRHATÁROZÓ GAZDÁLKODÓKNAK.
Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest

Nemzeti Agrárgazdasági Kamara és Földművelésügyi Minisztérium (2015):
KÖLCSÖNÖS MEGFELELTETÉS GAZDÁLKODÓI KÉZIKÖNYV.
Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Budapest

Reszkető T. (szerk.) (2015):
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM GAZDÁLKODÓI KÉZIKÖNYV.
Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Budapest

Sztahura E., és Rezneki R. (szerk.) (2015):
AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁS, KÉZIKÖNYV A TÁMOGATÁSI KÉRELEM BENYÚJTÁSÁHOZ.
Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Budapest

Kovács M., Kránitz L., Madarász I., Magyar R., Palakovics Sz., Pethő J., Rezneki R., Szabó E., Szerletics Á., Sztahura E., Tengerdi G., Zsemle V. (2016):
ZÖLDÍTÉS GAZDÁLKODÓI KÉZIKÖNYV. Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Budapest

Dr. Török P. (szerk.) (2013):
GYEPTelepítés elmélete és gyakorlata az ökológiai szemléletű gazdálkodásban,
Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet, Budapest

Tóth E. (2017):
TERMÉSZETVÉDELMI CÉLÚ LEGELTETÉS HATÁSA A RÖVID FŰVŰ SZIKES GYEPEK VEGETÁCIÓJÁRA
INTENZITÁSI GRADIENS MENTÉN. Debrecen, Egyetemi doktori (PhD) értekezés.

Dr. Szigetvári Cs. (2015):
LEGLTETÉS, GYEPRE ALAPOZOTT ÁLLATTARTÁS TERMÉSZETVÉDELMI SZEMPONTÚ ÉRTÉKELÉSE.
E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Nyíregyháza

Szathura E. (szerk.) (2018):
ZÖLDÍTÉS A GYAKORLATBAN, GAZDÁLKODÓI SEGÉDLET.
Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, Budapest

Marticsek J. (szerk.) (2010):
TÁJGAZDÁLKODÁS PANNON GYEPEKBEN
Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság, Budapest

Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság (2008):
LEGLTETŐ ÁLLATTARTÁS, VÁSÁRHELYI TERV TOVÁBBFEJLESZTÉSE (I. ÜTEM)
Tájgazdálkodási Kézikönyvsorozat, Budapest

ÁBRAHIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE:

1. ábra, The state of UK's birds, 2017: Hayhow DB, Ausden MA, Bradbury RB, Burnell D, Copeland AI, Crick HQP, Eaton MA, Frost T, Grice PV, Hall C, Harris SJ, Morecroft MD, Noble DG, Pearce-Higgins JW, Watts O, Williams JM, The state of the UK's birds 2017. The RSPB, BTO, WWT, DAERA, JNCC, NE and NRW, Sandy, Bedfordshire
2. ábra, Szép és mtsai. 2016
3. ábra, Biró és Szemethy 2012: Biró Zs. és Szemethy L. (2012): AZ APRÓVAD, MINT AZ AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁSI PROGRAMOK HATÁSINDIKÁTORA – MÓDSZERTANI ÁTTEKINTÉS, Tájökológiai Lapok
4. ábra, Hugo van der Molen: www.hugovandermolen.nl/bosbouwbeleggingen.nl/biodiversiteit.php?fbclid=IwAR1oEbYlp3xj8_UUsKYu10yN9JQ4c_XK8eUS5ROQc2fphZ-Z4C4rnqeT8YZk
5. ábra, www.aki.gov.hu
6. ábra, www.aki.gov.hu
7. ábra, www.eea.europa.eu
8. ábra, KSH adatok alapján: www.ksh.hu
9. ábra, KSH adatok alapján: www.ksh.hu
10. ábra, Erz 1978 nyomán, Podmaniczky és Tóth

TARTALOM

1	1. A kiadvány célja
3	2. A mezőgazdasági élőhelyek természetvédelmi kihívásai
10	3. A Natura 2000 hálózat
11	3.1 A Natura 2000 hálózat bemutatása
14	3.2 A Natura 2000 hálózat jogi szabályozása
16	4. Natura 2000 gyepterületek
17	4.1 A gyepek természetvédelmi jelentősége
21	4.2 A Natura 2000 gyepekre vonatkozó speciális szabályozások
24	5. A Natura 2000 gyepek földhasználati előírásainak természetvédelmi háttere
25	5.1 Általános jellegű előírások
33	5.2 Legeltetéshez kapcsolódó előírások
40	5.3 Kaszáláshoz kapcsolódó előírások
53	6. Natura 2000 gyepek fenntartási kötelezettségei és támogatási lehetőségei
55	6.1 A Kölcsonös Megfeleltetés (KM)
60	6.2 A Zöldítés és a minimumkövetelmények
64	6.3 Natura 2000 kompenzációs kifizetés gyepterületeken
68	6.4 Az Agrár-környezetgazdálkodási kifizetés (AKG)
73	6.5 Natura 2000 fenntartási tervek
74	7. Intézményi háttér
77	Irodalom, hivatkozások

IMPRESSZUM

ÍRTA ÉS SZERKESZTETTE Rezneki Rita

A KIADVÁNY ELKÉSZÍTÉSÉBEN

KÖZREMŰKÖDÖTT Csaplár Károly, Králl Attila, Lóránt Miklós,
Sárközi Hajnalka, Tóth László és Tóth Péter

SZAKMAILAG ELLENŐRIZTE Csaplár Károly, Gyenes Adrienn,
Kissné Dóczy Emília, Kovács Gyula,
Néráth Melinda, Sárközi Hajnalka és
Sztahura Erzsébet

KIADVÁNYTERV, TÖRDELÉS Artista Labor

FESTMÉNYEK Zsoldos Márton

FELELŐS KIADÓ Halmos Gergő, ügyvezető igazgató

ISBN 978-615-80925-8-6 Természetközeli gazdálkodási gyakorlatok útmutatója.
Gazdálkodás Natura 2000 gyepterületeken

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
2019

BORÍTÓFOTÓK Ampovics Zsolt, Lóki Csaba és Molnár Ábel

FOTÓK Ampovics Zsolt, Bajor Zoltán, Balla Dániel, Czesław Leonik,
Fatér Imre, Horváth Tibor, Králl Attila, Márkus András, Mészáros József,
Molnár Ábel, Nagy Dénes, Orbán Zoltán és Sáfián László

Készült a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület megbízásából a „Közösen a természetért” elnevezésű, LIFE NGO4GD/HU/000037 számú projekt keretében.

A kiadvány megjelenését az Európai Unió LIFE Programja támogatta.

